

SYDSLESVIGS BIDRAG TIL DANMARK

SYDSLESVIGSK FORENING
MOOS-BJERRE & LANGE

2017

Indholdsfortegnelse

1. Indledning	4
2. Konklusion	6
2.1 Mindretallet bidrager økonomisk til det danske samfund	6
2.2 Danmark rekrutterer gode bidragsydere fra Sydslesvig	8
2.3 Mindretallet bidrager med særlige kompetencer, kulturforståelse og unikke tyske sprogfærdigheder	8
2.4 Mindretallet orienterer sig mod Danmark kulturelt og identitetsmæssigt	9
2.5 Sydslesvigere i Danmark har lav ledighed	9
2.6 anbefalinger	10
3. Uddannelse	12
3.1 Uddannelsestyper	12
3.2 Motivation for at uddanne sig i Danmark	16
4. Arbejde og bosætning	20
4.1 Hvor mange sydslesvigere bliver boende i Danmark?	20
4.2 Hvor længe bliver man boende i Danmark?	24
4.3 Dynamikker bag bosætning	26
5. Løn og ledighed	32
5.1 Indkomst	32
5.2 Ledighed	34
5.3 Sydslesvigeres jobmobilitet og det dobbelte hjemmearbejdsmarked	36
6. Samfundsøkonomisk værditilvækst	38
6.1 Samfundsøkonomisk bidrag	38
6.2 Beregningsmodel for opgørelse af samfundsøkonomisk bidrag	38
6.3 Værdiskabelse for en gennemsnitlig sydslesviger	40
6.4 Det samlede bidrag fra sydslesvigere uddannet i Danmark	42
6.5 Selvvurderet værditilvækst	45

7. Identitet og tilhørsforhold

7.1 Tysk, dansk eller sydslesviger

7.2 Et foranderligt tilhørsforhold

7.3 Identitet og uddannelse

48

48

50

51

8. Virksomhedslederes oplevede værditilvækst

54

9. Metodeafsnit

56

9.1 Analyse af registerdata

56

9.2 Spørgeskemaundersøgelse

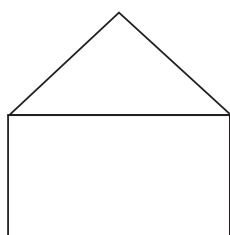
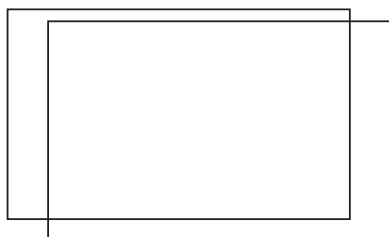
57

9.3 Kvalitative personinterviews

58

9.4 Kvalitative fokusgrupper

58

1. Indledning

Det danske mindretal i Sydslesvig er en dansksindet gruppe af tyske statsborgere, som bor i det nordlige Slesvig-Holsten. Disse har således en stærk tilknytning til både Danmark og Tyskland.

Den danske stat yder tilskud til foreningslivet blandt det danske mindretal i Sydslesvig. Herunder ydes tilskud til specielt daginstitutioner og skoler, men også biblioteker, aviser og aktiviteter møntet på folkeoplysning modtager, blandt andre, tilskud. I 2016 blev der ydet et samlet driftstilskud på 448,5 mio. kr., hvoraf størstedelen, 73%, gik til Dansk Skoleforening for Sydslesvig¹.

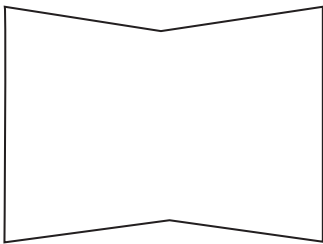
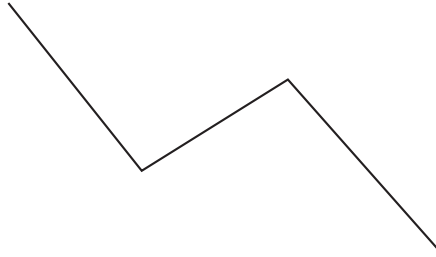
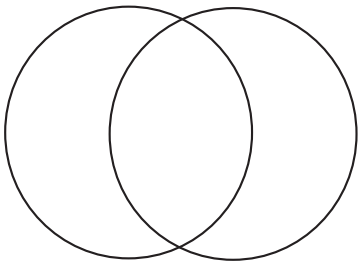
Der er ingen officielle befolkningstal for det danske mindretal, men man regner med, at mindretallet består af omkring 50.000 mennesker.

Følgende er en undersøgelse og beskrivelse af det danske mindretal i Sydslesvig med hensyn til uddannelsesvalg, indkomst, ledighed samt arbejde og bosættelse. Fokus er på de sydslesvigere, som tager til Danmark og bor eller arbejder. Undersøgelsen forsøger at skitsere hvor mange sydslesvigere, som tager til Danmark, hvor længe de bliver boende, og hvad de beskæftiger sig med. Den er et forsøg på at kortlægge den økonomiske værdi, som sydslesvingerne skaber i Danmark både i form af skatteindtægter, men i høj grad også i et bredere samfundsmæssigt perspektiv.

Undersøgelsen er udarbejdet efter forespørgsel fra Sydslesvigsk Forening og udarbejdet af Moos-Bjerre og Lange med støtte fra Sydslesvigudvalget under det danske folketing.

Datagrundlaget er registerdata fra Danmarks Statistik, en spørgeskemaundersøgelse blandt personer fra det danske mindretal bosat i såvel Sydslesvig som i Danmark, kvalitative personinterviews interviews med sydslesvigere i Danmark og Sydslesvig, fokusgruppeinterviews med sydslesvigere i Danmark samt kvalitative interviews med virksomhedsledere.

¹ Undervisningsministeriet 2016 (<https://www.uvm.dk/Om-os/Ministeriets-internationale-arbejde/EU-og-Europa/Sydslesvigudvalget/Tilskudsordninger-i-Sydslesvig/Tilskud-2016/Driftstilskud-og-resultataftaler>)

2. Konklusion

Det danske mindretal i Sydslesvig tilfører det danske samfund forskellige former for værdi. Dette er både i form af økonomisk bidrag til staten samt værdiskabelse i det danske samfund kulturelt og historisk. Det giver nærværende undersøgelsesprojekt nogle veldokumenterede eksempler på. Der fokuseres især på de sydslesvigere, der tager til Danmark for at uddanne og senere beskæftige sig. Dette fokus skyldes, at denne gruppe forventes at bidrage mest direkte til det danske samfund, og fordi det samtidig er dem, der er mest tilgængelig statistik for.

En sydslesvigsk skoleårgang er ca. 550 elever. Heraf er der årligt ca. 265 sydslesvigske elever, der afslutter gymnasiet eller det 13. skoleår på en af de to danske skoler i Sydslesvig: Duborg-Skolen i Flensborg og A.P. Møller Skolen i Slesvig by eller på de danske gymnasier i Tønder og Aabenraa. Vi ved samtidig fra nærværende registeranalyse, at der er ca. 119 sydslesvigere om året, der gennemfører en videregående uddannelse i Danmark. Det svarer nogenlunde til, at 45% af en sydslesvigsk gymnasieårgang ender med at have gennemført en uddannelse i Danmark, og at knap 60% af en sydslesvigsk gymnasieårgang påbegynder en videregående uddannelse i Danmark.

2.1 Mindretallet bidrager økonomisk til det danske samfund

Analysen viser, at det danske samfund hvert år får et væsentligt økonomisk bidrag tilbage fra det danske mindretal via sydslesvigernes beskæftigelse i Danmark.

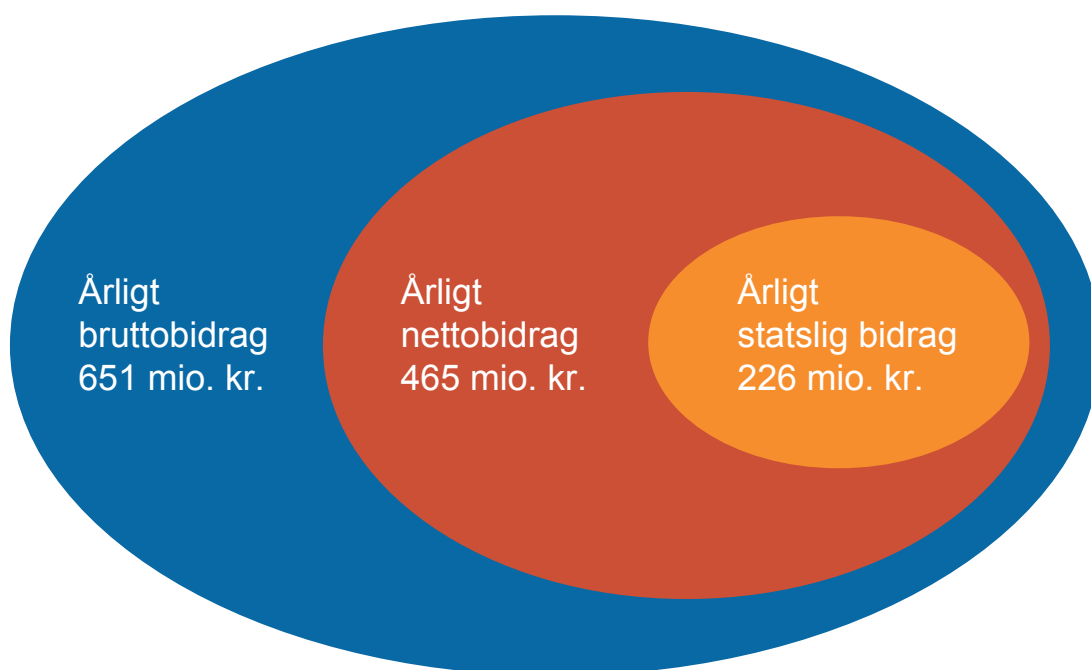
Det årlige bidrag til Danmark kan opgøres således:

- En årlig samlet værdiskabelse i det danske samfund på 651 mio. d.kr.
- En årlig nettoværdi for det danske samfund på 465 mio. d.kr., når man fra den samlede værdiskabelse fratrækker de omkostninger på i alt 187 mio. d.kr., som det danske samfund har til sydslesvigernes SU, uddannelse og øvrige træk på velfærdsstatens ydelser
- Årligt nettobidrag til den danske stat og de offentlige finanser på 226 mio. d.kr., når der udelukkende ses på den andel, der betales til det offentlige via personskat og afgifter.

Ovenstående opgørelser kan ses i forhold til det samlede driftstilskud på ca. 449 mio. kr., som den danske stat på nuværende tidspunkt yder til de sydslesvigske foreninger og organisationer.

Eksemplificeret på en enkelt sydslesviger indebærer resultatet, at hvis en sydslesviger bliver i Danmark i 10 år efter endt uddannelse, vil denne gennemsnitligt have skabt et *nettobidrag på godt 1,9 mio. kr.*, efter at alle offentlige udgifter er betalt. Tilsvarende vil personen have genereret en positiv påvirkning på de offentlige finanser svarende til et *statsligt nettooverskud på godt 820.000 kr.*

Figur 1: Sydslesvigernes samfundsøkonomiske bidrag til Danmark

Kilde: Egne modelberegninger baseret på SU-data og data vedr. uddannelse og arbejde fra Danmarks Statistiks forskerordning

2.2 Danmark rekrutterer gode bidragsydere fra Sydslesvig gennem uddannelse

Sydslesvigerne tager for en stor dels vedkommende mellemlange og lange uddannelser i Danmark. Groft sagt kan man sige, at det danske samfund fra Sydslesvig rekrutterer og investerer i gode bidragsydere ved at tiltrække personer, der får en meget høj uddannelsesprofil. I forhold til de danske dimittender tager sydslesvigerne i højere grad mellemlange og lange videregående uddannelser, mens færre tager erhvervsfaglige uddannelser. Sydslesvigerne, der flytter til Danmark for at uddanne sig, bliver for en stor dels vedkommende boende i Danmark. Sammenligner man sydslesvigernes tilbøjelighed til at blive i Danmark med andre personer fra udlandet, der tager uddannelse i Danmark, skiller sydslesvigerne sig således ud ved, at væsentlig flere bliver i Danmark og i længere tid.

På baggrund af en kombination af registerdata og spørgeskemadata estimeres det, at en sydslesviger, der er flyttet til Danmark og gennemfører en videregående uddannelse, gennemsnitlig bliver i Danmark i 15 år efter endt uddannelse. Gennemsnittet dækker naturligvis over, at en vis andel er fraflyttet Danmark i løbet af de første år, og i den anden ende at en stor del sydslesvigerne bliver boende resten af livet. Rent økonomisk er det en klar gevinst for Danmark, at sydslesvigerne bliver i Danmark, for jo flere år, desto mere

bidrager personen til det danske samfund. Det er naturligvis især den andel, som bliver boende i Danmark og får arbejde og familie, som driver den store økonomiske fordel for det danske samfund.

De sydslesvigere, som flytter til Danmark, er i høj grad motiveret af uddannelse i Danmark. Sydslesvigerne i Danmark angiver selv de gode uddannelsesmuligheder og den attraktive SU som væsentlige trækplastre for tilflytning til Danmark. Men også i forhold til at blive boende og arbejde spiller uddannelsen en rolle. Således tilkendegiver 80% af respondenterne i spørgeskemaundersøgelsen blandt sydslesvigere i Danmark, at deres danske uddannelse får dem til at søge arbejde i Danmark.

2.3 Mindretallet bidrager med særlige kompetencer, kulturforståelse og unikke tyske sprogfærdigheder

Det danske mindretal i Sydslesvig bidrager til det danske samfund på flere måder og dimensioner. Selvom nærværende undersøgelse har meget fokus på det rent økonomiske bidrag, er det også blevet afdækket, dels hvordan sydslesvigerne selv oplever at kunne bidrage med noget i deres arbejdsfunktioner, kollegaskab og studieliv m.m., dels hvordan virksomhedsledere oplever, at personer fra Sydslesvig kan gøre en kompetencemæssig forskel.

Der er tale om en oplevet værditilførsel, som også består i særlige kompetencer, der bidrager til erhvervs- og samfundsliv i Danmark. Sydslesvigere, der bor og arbejder i Danmark, har en oplevelse af at bidrage til arbejdsplads- og arbejdsfællesskaber gennem deres identitet og "dobbeltblik" på komplekse problemstillinger eller situationer, hvor folk med forskellige baggrunde ser forskelligt på en sag. Derudover oplever de meget konkret, at deres særlige kendskab til Tyskland og tysk sprog ofte er en konkurrencefordel i forhold til andre danskere.

Sydslesvigernes egne oplevelser af at "kunne noget ekstra" bekræftes flere steder i erhvervslivet. Flere virksomhedsledere giver udtryk for at opleve særlige kompetencer hos personer fra Sydslesvig i særdeleshed, men også grænseregionen i lidt bredere geografisk udstrækning. Mest konkret peges der på en sproglig dobbeltkompetence, der indebærer, at det tyske sprog fx mestres på et langt højere niveau med en dybere forståelse og med en højere naturlighed i hverdagspraksis, end man opnår gennem sproglige studier eller "de fineste skoler", som en virksomhedsleder formulerer det.

2.4 Mindretallet orienterer sig mod Danmark kulturelt og identitetsmæssigt

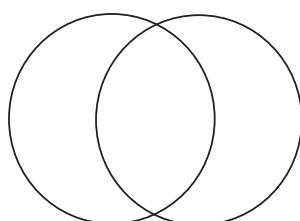
Personer fra mindretallet i Sydslesvig har et spændende og forholdsvis komplekst nationalt eller regionalt identitets- og tilhørsforhold, der i høj grad varierer fra person til person. Dette gælder både personer, der i dag er bosiddende i Danmark, og personer der er bosiddende i Sydslesvig. Det er forventeligt og også tydeligt, at dansk kultur, værdier og landet Danmark fylder meget. Samtidig spiller en tysk tilknytning, tysk sprog og kultur også en stor rolle. Flere interviewede oplever en dobbelttilknytning rent nationalt og gengiver en følelse af *"Når jeg er i Tyskland, føler jeg mig især dansk, og når jeg er i Danmark, føler jeg mig mere tysk, end jeg gør i Sydslesvig"*. Ikke mindst hos sydslesvigere i Danmark er der tegn på en stærk egenartet regional tilknytning som "sydslesviger" frem for, at man føler sig som entydigt tysk eller dansk.

Foreningerne og det danske uddannelsessystem i Sydslesvig spiller en særlig rolle for sydslesvigernes tilhørsforhold til Danmark. Flere sydslesvigere, der er flyttet til Danmark for at uddanne sig, fortæller, hvordan der i de danske skoler blev værnet om de danske værdier, den fælles historie og særligt det danske sprog. Denne tilknytning til Danmark har sammen med gode uddannelses- og SU-muligheder i høj grad været motivationsfaktor for de mange sydslesvigere, der vælger at uddanne sig i Danmark.

2.5 Sydslesvigere i Danmark har lav ledighed

Sydslesvigerne i Danmark har en lavere ledighed end både øvrige danske og internationale dimittender. For danske dimittender varierer ledigheden tre år efter endt uddannelse fra 6,3-7,3%, alt efter om man er fra Syddanmark eller det øvrige Danmark. Ledigheden blandt de internationale dimittender er på 6,3%, mens de sydslesvigske dimittender har en gennemsnitlig ledighedsprocent på 5,4%.

Den lavere ledighed kan skyldes både dygtighed og kompetencer men også det forhold, at sydslesvigske dimittender ofte har adgang til to jobmarkeder, ét i Danmark og ét i Tyskland. Det gør dem til en mere mobil og fleksibel arbejdskraft, der måske i højere grad søger hen, hvor jobmulighederne er bedst på et givet tidspunkt.

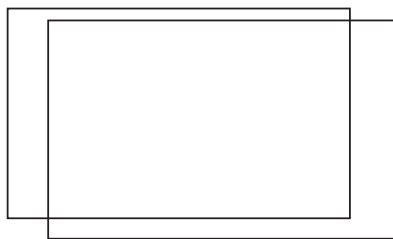
2.6 anbefalinger

Det er således veldokumenteret, at en sydslesviger, der uddanner sig i Danmark, er en økonomisk gevinst for det danske samfund. Man kan derfor også fremskrive sig til hvor meget ekstra værdi, der kan skabes i det danske samfund, hvis endnu flere sydslesviger uddanner sig i Danmark.

I det følgende afsnit opstilles der på baggrund af undersøgelsens resultater en række anbefalinger, der kan styrke sandsynligheden for, at unge sydslesviger vælger at studere i Danmark. Undersøgelsen finder, at det at tage en uddannelse i Danmark fører til en lock in-effekt, der gør, at sydslesvigerne i en årrække efter endt uddannelse med stor sandsynlighed forbliver, bosætter sig i og arbejder i Danmark. Humlen ligger således i at tydeliggøre det attraktive eller endda gøre det endnu mere attraktivt for sydslesvigerne at tage en dansk uddannelse i Danmark.

- **Opmærksomhed om danske uddannelses- og SU-muligheder:** Undersøgelsen finder, at det danske uddannelsessystem samt muligheden for at modtage SU er en af de allerstørste motivationsfaktorer blandt unge sydslesviger. Dette er faktorer, der ikke umiddelbart kan påvirkes af det danske mindretal i Sydslesvig. Dog kan også øget information om Danmarks uddannelses- og SU muligheder bidrage til, at flere unge sydslesviger vælger at studere i Danmark.
- **Informationsfordel via Studievalg Syd:** Elever på Duborg-Skolen og A.P. Møller skolen modtager information om uddannelser i Danmark fra Studievalg Syd. De unge sydslesviger, vi i undersøgelsen har været i kontakt med, påpeger, at der ikke i samme grad bliver informeret om uddannelsesmulighederne i Tyskland. Derfor er en sikring af eller udbygning af aktiviteterne hos Studievalg Syd vigtige.
- **Fortsat vedligeholdelse og opbygning af danske sprogkundskaber i institutioner, foreninger og andre kultur- og fritidstilbud:** Undersøgelsens respondenter fremhæver, at det for dem har virket en smule "kunstigt", at der aktivt er blevet værnet om danske værdier og det danske sprog i skolen. Dog nævner flere i retrospekt, at den aktive, om end noget kunstige, brug af det danske sprog har haft stor betydning for deres efterfølgende muligheder i Danmark. Samtidig peger flere af sydslesvigerne i Danmark også på, at det danske sprog er helt afgørende for selve opretholdelsen af mindretallet i Sydslesvig. Sproget er da også uden tvivl helt essentielt og basalt for mindretallet. Gode sproglige kundskaber og evnen til at klare sig i det danske uddannelsessystem forudsætter således det helt grundlæggende, at det danske sprog fortsat læres, vedligeholdes og stimuleres i mindretallets foreninger og institutioner.

- **Kulturel og identitetsmæssig tilknytning til Danmark:** Et vist tilhørsforhold til Danmark og en identitetsopfattelse af sig selv som både sydslesviger og dansker gør, at unge sydslesvigere har lyst til også at flytte til og opholde sig i Danmark. Dette er i en helt anden grad end sydslesvigeres lyst til at flytte til andre dele af verden, og tilsyneladende også helt anderledes end for tilflyttere fra andre lande. Denne tilknytning er altså med til at skabe en orientering mod Danmark hos unge sydslesvigere. Til trods for at kulturel forståelse og identitetsopfattelse er en stærk individuel og personlig sag, tilkendegiver flere respondenter, at den aktive danske kultur i skolerne samt foreningerne er medvirkende til, at de opbygger en tilknytning til Danmark. Anbefalingen er derfor, at man bibeholder en aktiv dansk kultur herunder fokus på sprog og normer.

3. Uddannelse

I dette afsnit undersøges uddannelsesmønstret for sydslesvigere, der tager til Danmark.

Der foreligger ikke præcis data på hvor stor en andel af en sydslesvigsk ungdomsårgang, der tager til Danmark og uddanner sig. Helt overordnet ved vi fra skoleforeningens elevtalsstatistik, at en sydslesvigsk skoleårgang er ca. 550 elever. Heraf er der hvert år ca. 220 sydslesvigske elever, der afslutter gymnasiet (13. skoleår) på en af de to danske skoler i Sydslesvig: Duborg-Skolen i Flensborg og A.P. Møller Skolen i Slesvig by. Herudover kommer ca. 45 sydslesvigske unge via gymnasierne i Tønder og Aabenraa. Vi ved samtidig fra nærværende registeranalyse, at der gennemsnitligt er 119 sydslesvigere om året, der gennemfører en videregående uddannelse i Danmark. Hvis det antages, at årgangene og mønstrene er nogenlunde stabile, svarer det til, at 45% af en sydslesvigsk gymnasieårgang ender med at have gennemført en uddannelse i Danmark. Da der samtidig forekommer frafald fra påbegyndte videregående uddannelser, svarer det til, at knap 60% af en sydslesvigsk gymnasieårgang påbegynder en videregående uddannelse i Danmark.

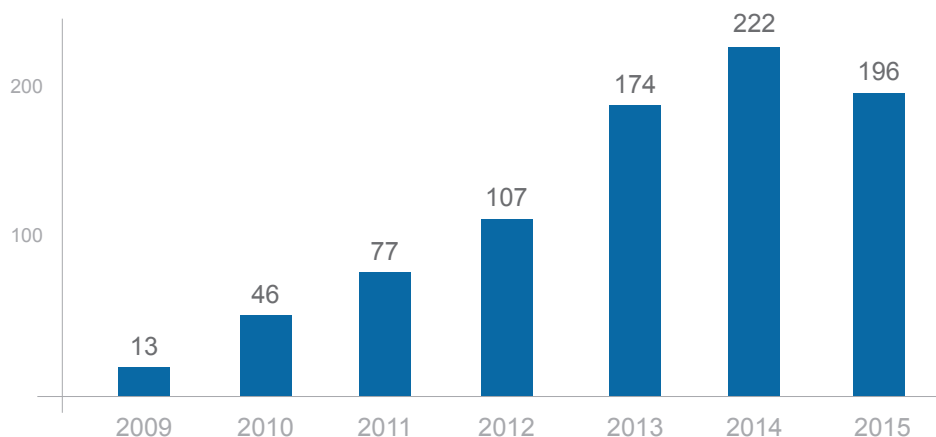
Først undersøges det, hvilke uddannelsestyper sydslesvigerne i overvejende grad tager. Dernæst hvilke fagområder, disse uddannelser befinder sig inden for og til sidst, hvilke årsager sydslesvigerne angiver for at tage uddannelse i Danmark.

3.1 Uddannelsestyper

I perioden fra 2009 til 2015 har 835 sydslesvigere gennemført en uddannelse i Danmark, hvor de har fået tilkendt SU på baggrund af deres tilhørsforhold til Danmark.

Fordelingen af disse på uddannelsesniveauer fremgår af figur 2.

Figur 2: Fordelingen af sydslesvigske dimittender på højest gennemførte uddannelsesniveau for afgangsårene 2009-15

Kilde SU-data og data vedr. uddannelse og arbejde fra Danmarks Statistiks forskerordning

Kun få har i perioden taget en erhvervsfaglig eller kort videregående uddannelse, mens der er en stor tilstrømning til de mellemlange og lange videregående uddannelser (bachelorerne er inkluderet her) på henholdsvis 330 og 392 personer.

Sydslesvigernes uddannelsesprofil adskiller sig fra både internationale dimittender og de danske dimittender². Denne sammenligning kan ses i tabel 1.

Tabel 1: Fordelingen af dimittender på højest gennemførte uddannelsesniveau for afgangsårene 2009-15

	Erhvervsfaglige uddannelser	Korte videregående uddannelser	Mellemlange videregående uddannelser	Bachelor	Lange videregående uddannelser
Sydslevigske dimittender	78 / 9%	35 / 4%	330 / 39%	226 / 27%	166 / 19%
Internationale dimittender	768 / 2%	4.893/ 1%	6.417/ 21%	2.962/ 10%	14.194/ 48%
Dimittender fra Syddjylland	29.972 / 44%	4.296 / 6%	15.241 / 22%	6.540 / 9%	11.170 / 16%
Dimittender fra øvrige Danmark	190.416 / 43%	26.125 / 5%	89.663 / 20%	49.169 / 11%	84.306 / 19%

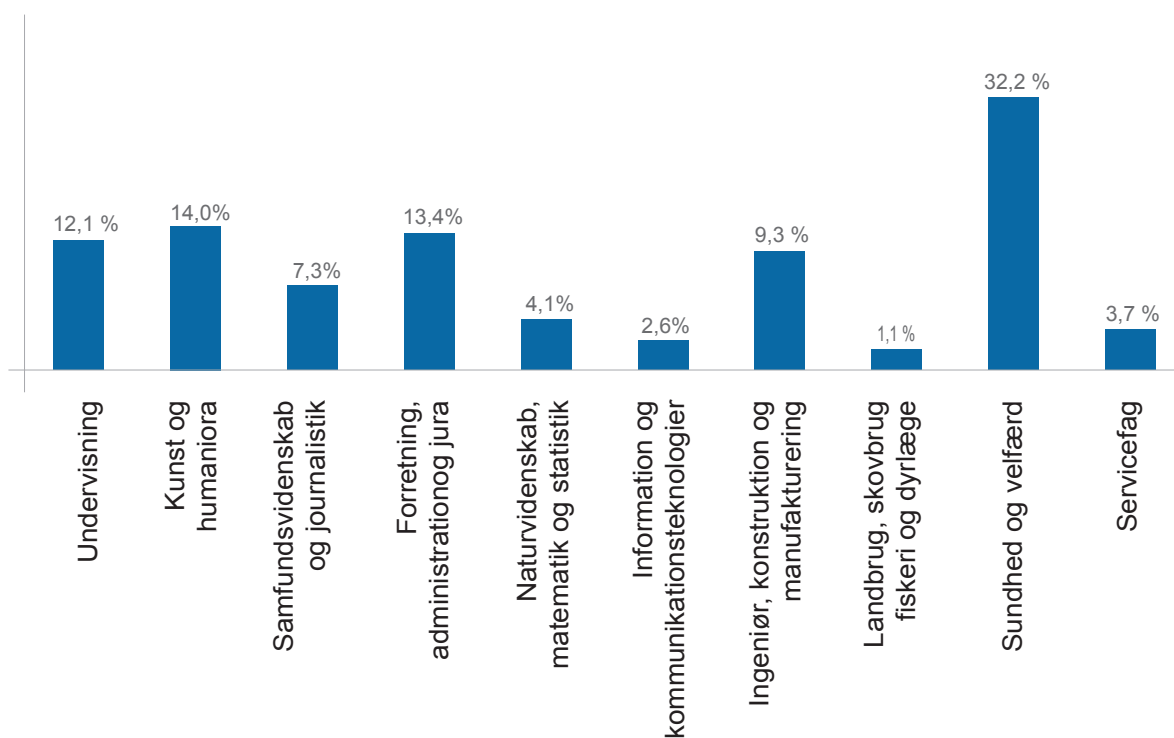
Kilde: SU-data og data vedr. uddannelse og arbejde fra Danmarks Statistiks forskerordning

Det fremgår af tabel 1, at sydslesvigerne i forhold til de danske dimittender i højere grad tager mellemlange og lange videregående uddannelser, mens færre tager erhvervsfaglige uddannelser. Dette er umiddelbart en meget naturlig forskel, idet det må anses for forholdsvis mere usædvanligt at rejse efter de erhvervsfaglige uddannelser end videregående uddannelser. For at få et sammenligningsgrundlag er det relevant at inddrage internationale dimittender, og se hvordan sydslesvigerne fordeler sig i forhold til disse. Modsat de internationale dimittender, tager sydslesvigerne i lige så høj grad lange videregående uddannelser som de danske dimittender. Sydslesvigerne adskiller sig dog fra de internationale dimittender ved deres høje andel af personer med en mellemlang videregående uddannelse og bachelor som højest gennemførte uddannelse.

Det fremgår af figur 3, at sydslesvigerne generelt vælger at uddanne sig inden for fagområderne, som dækker sundhed og velfærd (32,3%), kunst og humaniora (14%), forretnings, administration og jura (13,4%) samt uddannelsesområdet (12,1%).

² Syddjylland adskiller sig ikke synderligt fra det øvrige Danmark, hvorfor de omtales samlet

Figur 3: Fordelingen af sydslesvigske dimittender på fagområder for afgangsårene 2009-15

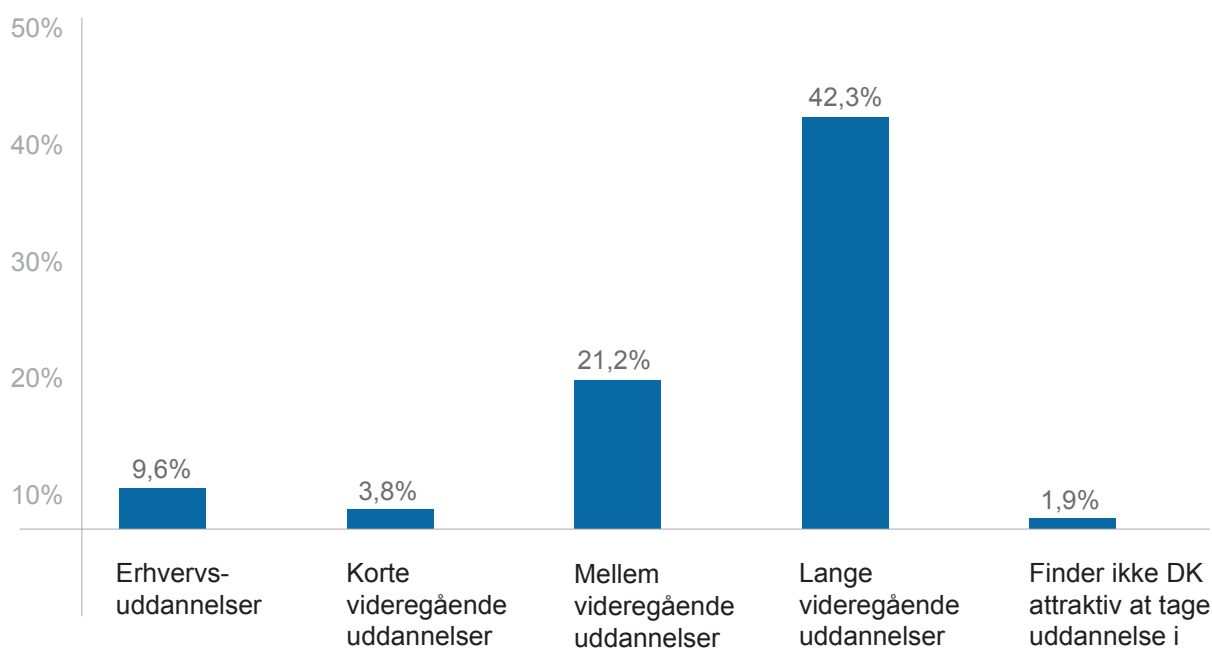

Kilde: SU-data og data vedr. uddannelse og arbejde fra Danmarks Statistiks forskerordning

Nærmere analyse viser, at 58,2% af de sydslesvigske dimittender på de mellemlange videregående uddannelser vælger at uddanne sig inden for sundhed og velfærd, mens 27,9% vælger at uddanne sig inden for undervisning. For de lange videregående uddannelser (bachelorerne er inkluderet her) vælger 23,5% at uddanne sig inden for kunst og humaniora, 21,9% inden for forretning, administration og jura og 15,3% inden for samfundsvidenskab og journalistik. I forhold til de sydslesvigske dimittender, da gælder der for de danske dimittender på lange videregående uddannelser (bachelorer inkluderet), at 23,4% vælger at uddanne sig inden for forretning, administration og jura, 19,6% inden for samfundsvidenskab og journalistik og 19,1% inden for kunst og humaniora.

Hvis man spørger de unge sydslesvigere i dag, hvilke uddannelser de overvejer at tage i Danmark, går resultaterne fra registeranalysen nogenlunde igen: det er de mellemlange eller lange videregående uddannelser, de unge sydslesvigere mellem 15 og 19 år overvejer at læse i Danmark. Dette fremstår relativt naturligt, da det må anses som mere usædvanligt at rejse langt for korte videregående uddannelser og erhvervsfaglige uddannelser. Da den nuværende unge årgang i Sydslesvigs præferencer stemmer overens med det mønster, registeranalysen fandt, er der ingen grund til at forvente, at dette mønster skulle ændre sig foreløbigt.

Figur 4: 15-19 årige Sydslesvigeres ønsker til eventuel uddannelse i Danmark

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt sydslesvigerne i Danmark og i Sydslesvig, sep. – nov. 2016

Fordelingen på både uddannelsesstyper og fagområder er væsentlig i forhold til det samfundsmæssige bidrag, man som borger kan yde. Dette kommer sig af, at livsindkomsterne for forskellige uddannelser og jobs i høj grad varierer.

Som nævnt ovenfor er det knap 60% af en sydslesvigsk gymnasieårgang, der påbegynder en videregående uddannelse i Danmark.

At der er tale om en meget stor overgang fra ungdomsuddannelse i Sydslesvig til videregående uddannelse i Danmark underbygges også af opfattelser og erfaringer, der kommer til udtryk i interviews og fokusgruppeinterviews:

”Man bliver hele tiden forberedt på den vej.”
– Tidligere studerende i DK

”Jeg tror, det var 60%, der tog til Danmark”
– Ansat i Sydslesvig

3.2 Motivation for at uddanne sig i Danmark

Adspurgt om hvorfor de unge ønsker at tage denne type uddannelse i Danmark, svarer de unge sydslesvigere mellem 15 og 19 år, at det i høj grad skyldes en opfattelse af, at der er bedre uddannelsesmuligheder i Danmark. Derudover fremhæves muligheden for at modtage SU, og at de føler en tilknytning til Danmark gennem sproget samt familie og venner.

Overordnet set vælger sydslesvigerne at studere i Danmark af tre hovedårsager:

1. **Uddannelsesmulighederne:** Det fremhæves af langt størstedelen, at der er bedre videregående uddannelsesmuligheder i Danmark. Derudover spiller muligheden for at modtage SU også positivt ind.
2. **Familiær tilknytning:** Flere nævner, at familie og venner i Danmark gør, at de føler sig knyttet til landet, samt påvirker deres motivation for at læse i Danmark positivt.
3. **Kulturelle bånd:** Flere har et ønske om at lære Danmark at kende pga. en kulturel tilknytning og samhørighed med landet.

Disse begrundelser kommer ligeledes til udtryk i interviews med sydslesvigere, der studerer eller har studeret i Danmark.

Uddannelsesmuligheder

Mange lægger vægt på, at det danske uddannelsessystem er mindre bureaukratisk, samt at muligheden for SU giver et større finansielt råderum og dermed også en større frihed:

”Det er meget nemmere at søge ind på universitet i Danmark, jeg kunne slet ikke overskue det i Tyskland”
– Studerende i DK

**”Man kan lave alt det, man har lyst til (...)
Man bliver ikke begrænset”**
– Studerende i DK

Disse sydslesvigere foretrækker dermed det danske uddannelsessystem, fordi det rent administrativt er bedre indrettet, og fordi tilværelsen som studerende er mere behagelig.

Familiær tilknytning

Valget om at studere i Danmark hænger for mange også sammen med de familiære eller venskabelige relationer, man er en del af. Flere fortæller, hvordan venners valg om at studere i Danmark, er en motiverende faktor for deres eget studievalg. Familiens tilknytning til Danmark synes ligeledes at have en særlig indflydelse på, om man vælger at studere i Danmark eller ej. Interviewpersonerne italesætter det som, at graden af ”danskhed” i familien sandsynliggør valget om at studere i Danmark:

”Hvis jeg tænker på min skoleårgang, kunne man nok pege på de enkelte og sige: Du tager ikke til Danmark, du tager til Danmark (...) Det har nok noget at gøre med, hvor meget dansk du har i dig. Hvis du snakker dansk derhjemme, så peger pilen nok på, at man tager til Danmark”
– Tidligere studerende i DK

”Hvis man har danske forældre derhjemme, er det 100%, at du ender i Danmark. Har du tyske forældre, er det måske 50/50”
– Studerende i DK

”Jeg valgte uddannelse i Danmark pga. vores familiehistorie (...) Vi har en lang historie i mindretallet, så det var helt selvfølgelig (...) Vi har altid talt dansk. Andre personer kan have en mere 50/50-præference.”

– Tidligere studerende i DK

Familiens baggrund kan derfor være udslagsgivende i forhold til valget af uddannelse.

Kulturelle bånd

Det er dog ikke kun familieforhold, som skaber et kulturelt bånd til Danmark. Mange interviewpersoner fortalte, hvordan de opfatter skolegangen i det danske mindretal som en dansk socialiseringsproces, der gør uddannelse i Danmark til et naturligt valg:

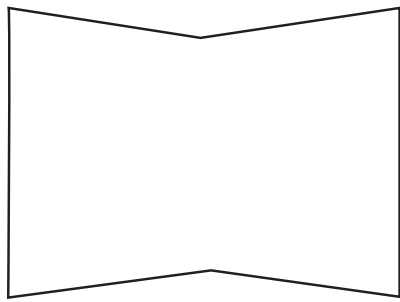
”Man bliver sådan set hele tiden forberedt på, at man flytter til Danmark. Jeg kunne ikke forestille mig at starte på en tysk uddannelsesinstitution.”

– Tidligere studerende i DK

”Jeg tror, det for rigtig mange er den der pakke med, at de har taget en studentereksamen på Duborg skolen (...) De skal langt væk, men så fremmed er det alligevel ikke i Danmark. Man har en helt masse venner, som måske er taget til København i forvejen”

– Studerende i DK

Den danske skolegang gør Sydslesvigerne bekendte med danske normer og skaber en familiaritet med det danske uddannelsessystem, der gør Danmark til en naturlig og/eller ønskværdig uddannelsesdestination.

4. Arbejde og bosætning

Dette afsnit undersøger sydslesvignernes arbejds- og bosætningsmønstre. Den ser for det første på, hvor mange som vælger at blive i Danmark efter endt uddannelse, og belyser dernæst hvor længe disse bliver boende i Danmark samt dynamikkerne bag.

Arbejd- og bosted er to helt centrale forhold at have med, når man analyserer mindretallets betydning for det danske samfund. Det er både interessant i sin egen ret, men også fordi bosted og arbejdssted er retningsgivende for, både i hvor høj grad man trækker på sociale ydelser, men også i hvor høj grad man bidrager i form af skattebetalinger. Derfor er disse parametre helt centrale for det senere analyseafsnit om samfundsøkonomisk afkast.

4.1 Hvor mange sydslesvignere bliver boende i Danmark?

Registeranalysen gør det muligt at følge de 835 sydslesvignere som mellem 2009 og 2015 tog en uddannelse i Danmark. Et år efter endt uddannelse i Danmark bor 71,2% af sydslesvignerne fortsat i Danmark. Efter fire år er mere end halvdelen flyttet fra Danmark igen, og andelen, som bor i Danmark, er på 41,1%. For at få et sammenligningsgrundlag for denne udvikling kan det være relevant at se på sydslesvignerne i forhold til internationale dimittender med hensyn til, i hvor høj grad man vælger at blive boende i Danmark efter endt uddannelse, samt i hvor høj grad man vælger at arbejde i Danmark efter endt uddannelse.

Hovedindtrykket er her, at sydslesvignerne i højere grad end de internationale dimittender vælger at blive og arbejde i Danmark efter endt uddannelse. Det fremgår af tabel 2, at der således er 57,2% af sydslesvignerne, der vælger at blive og arbejde i Danmark ét år efter endt uddannelse, mens denne andel er faldet til 41,4% fire år efter endt uddannelse. For de internationale studerende bliver 44,2% i Danmark og arbejder ét år efter endt uddannelse, mens kun 33,7% er tilbage fire år efter endt uddannelse. Sydslesvignerne bliver altså i højere grad i Danmark efter endt uddannelse end de internationale dimittender.

Tendensen for valg af arbejdssted gør sig ikke i samme grad gældende i valget af bosted. De sydslesvignske og internationale dimittender vælger således i næsten samme grad at blive boende i Danmark. I det fjerde år efter endt uddannelse divergerer tendenserne dog, således at 51,7% af sydslesvignerne bor i Danmark fire år efter endt uddannelse, mens kun 42,3% af de internationale dimittender gør dette. Observationerne vedrørende det sidste år er dog forbundet med større usikkerhed grundet de få observationer.

Table 2: Andelen af dimittender, der bor og arbejder i Danmark 1-4 år efter endt uddannelse for afgangsårene 2009-13

		1 år	2 år	3 år	4 år
Internationale dimittender	Arbejde i DK	44,2%	40,8%	36,3%	33,7%
Internationale dimittender	Bopæl i DK	68,6%	55,6%	48,1%	42,3%
N		11.533	9.418	6.433	3.918
Sydslevigske dimittender	Arbejde i DK	57,2%	50,4%	42,6%	41,4%
Sydslevigske dimittender	Bopæl i DK	71,6%	54,7%	47,1%	51,7%
N		208	1176	82	9

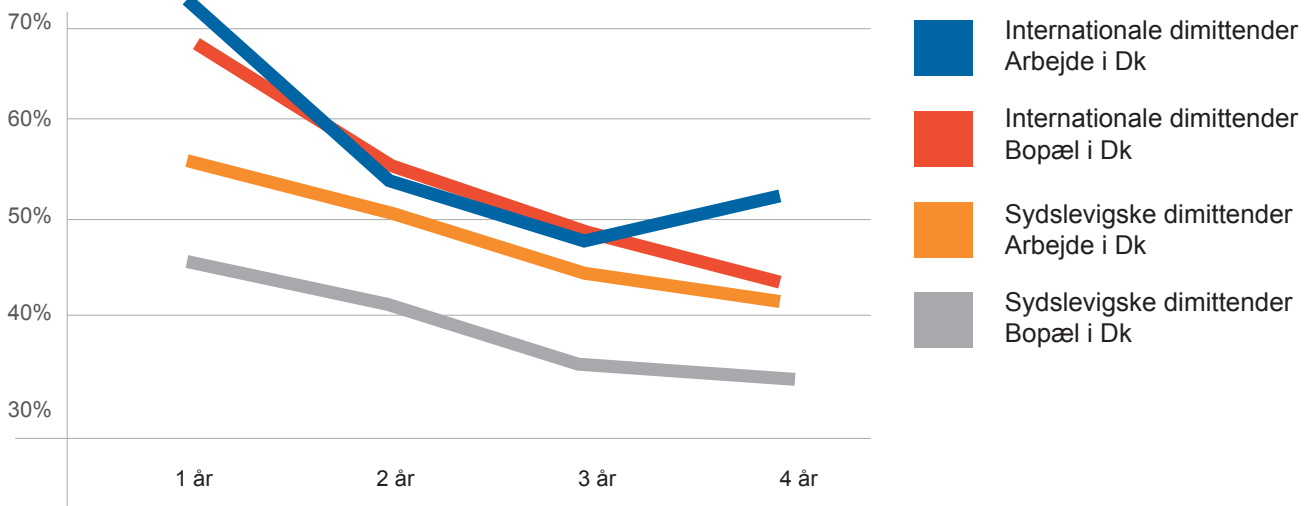
Kilde: [SU-data](#) og data vedr. uddannelse og arbejde fra Danmarks Statistiks forskerordning*

* **Note** At have arbejdet i Danmark er her defineret ved at man har haft en indkomst i Danmark i det givne år. Beregningen er betinget på, at man i sit afgangstår skal have befundet sig i Danmark, da man ellers ikke har en reel mulighed for at fastholde sin relation til Danmark. De få observationer skyldes en begrænsning på løndata.

Andelen, der arbejder og bor i Danmark, er opgjort et til fire år efter endt uddannelse. I opgørelserne har det været et krav for at blive medtaget, at der for en given person eksisterer data på både, om man bor i Danmark, og om man arbejder i Danmark i et givet år. For begge opgørelser vil personer kun være medtaget, hvis de i deres afgangstår havde bopæl i Danmark.

Figur 5: Andelen af dimittender, der bor og arbejder i Danmark 1- 4 år efter endt uddannelse for afgangsårene 2009-13

Kilde: SU-data og data vedr. uddannelse og arbejde fra Danmarks Statistiks forskerordning*

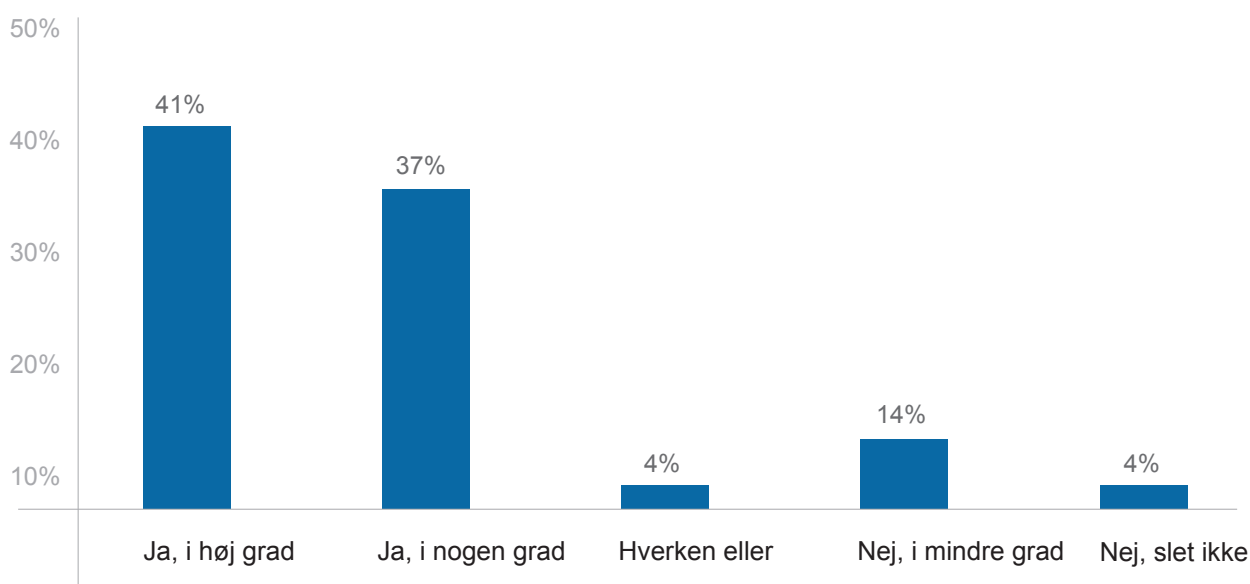
***Note** At have arbejdet i Danmark er her defineret ved, at man har haft en indkomst i Danmark i det givne år. Beregningen er betinget på, at man i sit afgangstår skal have befundet sig i Danmark, da man ellers ikke har en reel mulighed for at fastholde sin relation til Danmark. De få observationer skyldes en begrænsning på løndata.

Endnu en interessant pointe eksisterer i forhold til valg af arbejds- og bosted. Med afsæt i figur 5 kan man få en ide om, at hverken de sydslesvigske dimittender eller de internationale dimittender vælger at pendle for at komme til arbejde i Danmark, frem for at flytte til Danmark, da andelen, som arbejder i Danmark, er mindre end andelen, som bor i Danmark. Dette udelukker ikke at enkelte personer pendler. Samlet set må man dog sige at tendensen i højere grad går den anden vej.

At sydslesvigerne i højere grad end internationale dimittender fra danske uddannelser vælger at tage arbejde og blive bosat i Danmark, hænger sandsynligvis sammen med sydslesvigerens tilknytning til Danmark. Sydslesvigerne har danske sprogkunderskaber, deler en kulturarv og forståelse med Danmark samt har en hjemstav, der er beliggende tæt på. De internationale dimittender formodes ikke at besidde disse kundskaber og muligheder i samme grad.

Retter man blikket mod de unge sydslesvigere mellem 15-19 år, der formodentligt står overfor at skulle læse en videregående uddannelse, ser man, at disse i høj grad overvejer at flytte til Danmark. Således svarer hele 78%, at de i høj grad eller i nogen grad har overvejet at flytte til Danmark. Dette giver figur 6 et billede af:

Figur 6: Hvorvidt unge Sydslesvigere har overvejet at flytte til Danmark

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt sydslesvigere i Danmark og i Sydslesvig, sep. – nov. 2016

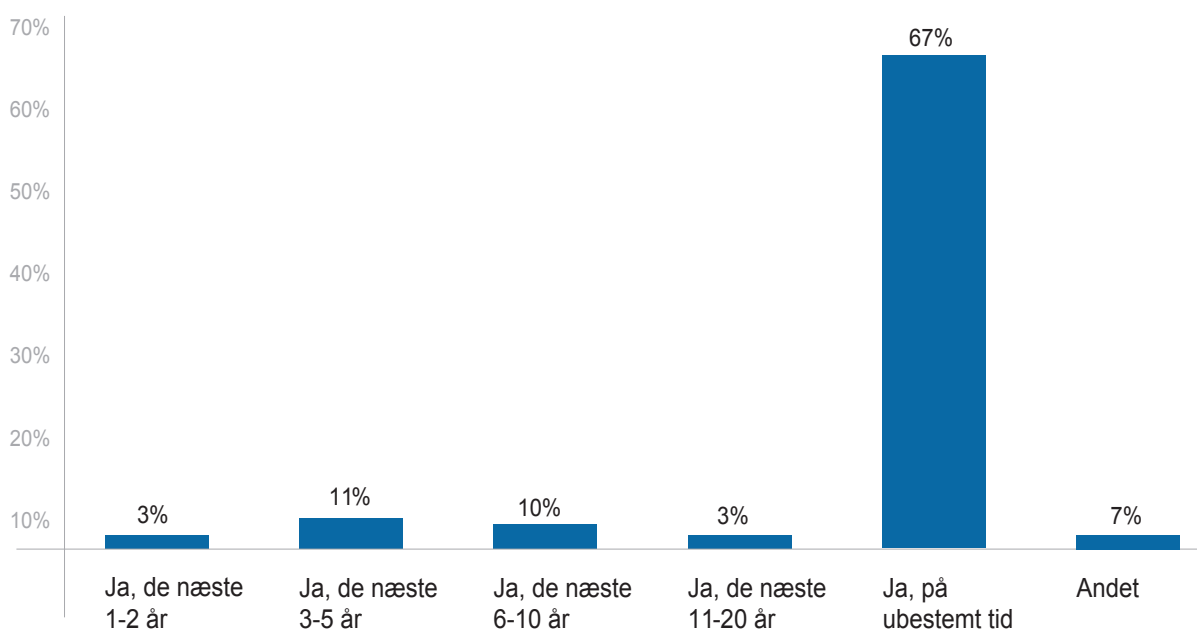
Ovenstående fordeling underbygger resultaterne på de kommende sider, der viser, at det i høj grad er på grund af uddannelsesfaktorer, at sydslesvigerne vælger at flytte til Danmark. Man kan således formode, at unge sydslesvigerne mellem 15-19 år står overfor snarligt at skulle starte på en videregående uddannelse, og i den forbindelse overvejer at flytte til Danmark for at tage den.

4.2 Hvor længe bliver man boende i Danmark?

Et afgørende spørgsmål er, hvor længe man kan forestille sig, at sydslesvigerne bliver i Danmark, når vi ser længere ud end fire år efter endt uddannelse. Dette kan der ikke siges noget om ud fra registerdata, men på baggrund af spørgeskemadata kan man komme med et bud.

Som det fremgår af figur 7 kan hele 67% af de Sydslesvigerne i spørgeskemaundersøgelsen, der allerede bor i Danmark, forestille sig at blive boende i Danmark på ubestemt tid.

Figur 7: Sydslesvigeres forestilling om at blive boende i Danmark

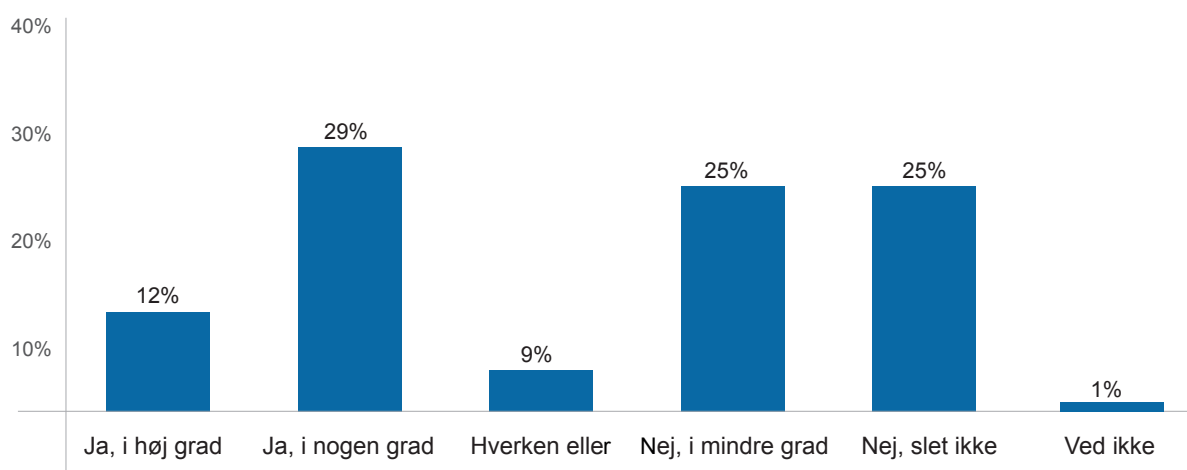
Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt sydslesvigerne i Danmark og i Sydslesvig, sep. – nov. 2016

Generelt fremgår det af figuren, at sydslesvigerne godt kunne forestille sig at blive boende i Danmark. Langt den største andel svarer således på ubestemt tid, mens 21% samlet set svarer, at de kunne forestille sig at blive boende mellem 3 og 10 år. Dette støttes også af registerundersøgelsen, der viser, at en vis andel flytter ud af Danmark fire år efter endt uddannelse, samt det der kendetegner Sydslesvigernes motivation for at flytte til Danmark, nemlig uddannelsesfaktorerne.

Opholder man sig i en årrække i et andet land, og især ens unge år, er der sandsynlighed for, at man i den forbindelse etablerer familie, får fast job og generelt udvikler en omgangskreds i landet. Dette er alle faktorer, der er med til at skabe en tilknytning og en forankring til et område, og kan være en af de bærende faktorer bag resultatet. Vælger sydslesvigerne at studere i Danmark, kan man altså forvente, at disse også efterfølgende bliver boende.

En sidste afgørende pointe er, at selv når man er flyttet fra Danmark, er det fortsat ikke usandsynligt, at man flytter til Danmark igen. I figur 8 fordeler respondenterne sig således, at cirka halvdelen ikke har overvejet at flytte tilbage til Danmark, mens halvdelen har overvejet det i nogen eller høj grad.

Figur 8: Sydslesvigeres tilbøjelighed til at flytte tilbage til Danmark, hvis de har boet i Danmark på et tidspunkt

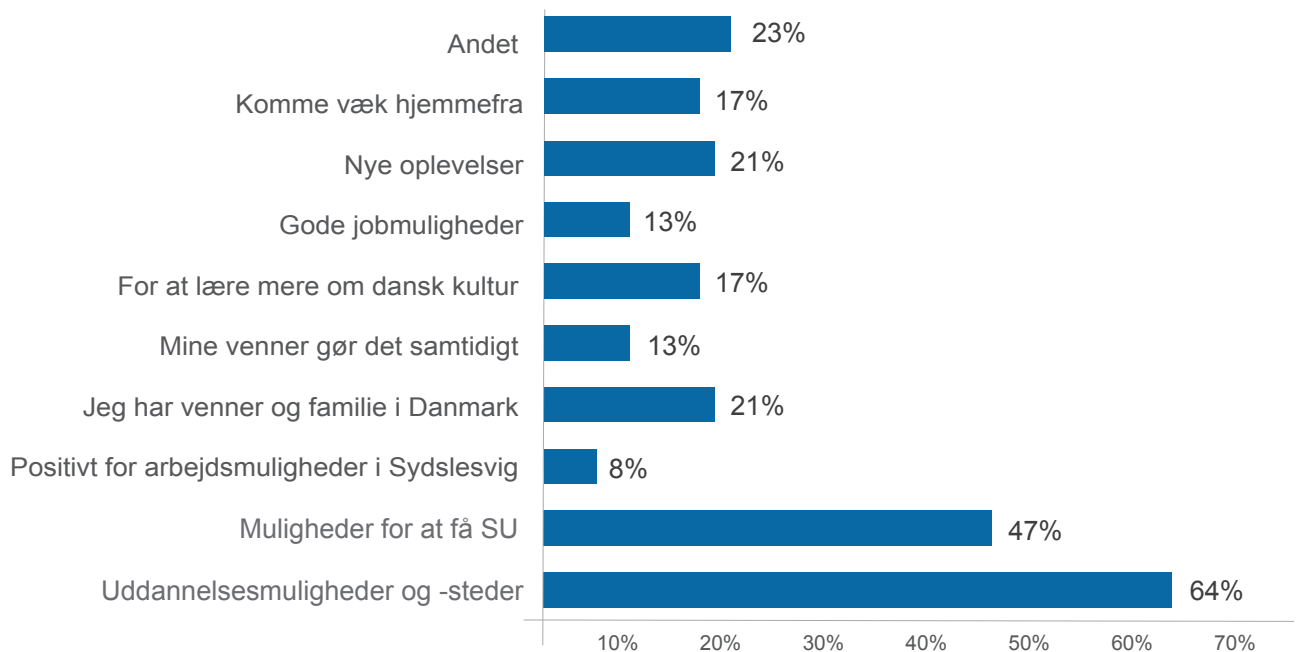
Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt sydslesvigerne i Danmark og i Sydslesvig, sep. – nov. 2016

4.3 Dynamikker bag bosætning

Dykker man ned i hvilke faktorer, der betyder noget for bosætning fremstår, uddannelse suverænt som den vigtigste faktor for, at sydslesvigere vælger at bo i Danmark.

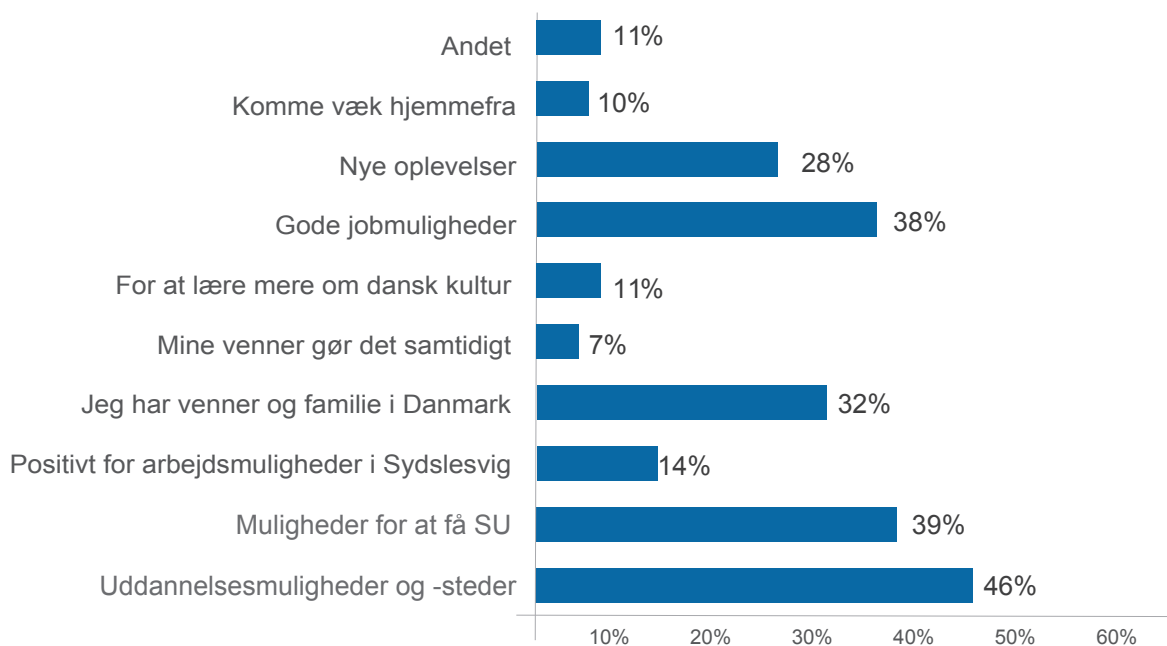
Figur 9 og 10 nedenfor viser for det første sydslesvigere der bor i Danmark og deres angivelse, af årsager til at bo i Danmark, samt sydslesvigeres der bor i Sydslesvig og deres, angivelse af hvilke årsager der kunne få dem til at flytte til Danmark:

Figur 9: Sydslesvigeres motivation for at bo i Danmark

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt sydslesvigere i Danmark og i Sydslesvig, sep. – nov. 2016

Figur 10: Sydslesvigeres motivation for at flytte til Danmark

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt sydslesvigere i Danmark og i Sydslesvig, sep. – nov. 2016

Adspurgt om hvilke årsager der var afgørende for, at sydslesvigerne valgte at bo i Danmark i første omgang, er det tydeligt, at motivationen primært drejer sig om uddannelsesfaktorer. Hele 64% af respondenterne angiver, at gode uddannelsesmuligheder og –steder var afgørende for, at de valgte at bo i Danmark, og 47% angiver, at muligheden for at få SU under uddannelsen var en afgørende faktor. Det er således i høj grad uddannelsesfaktorer, der driver Sydslesvigerernes motivation for at flytte til Danmark.

En anden hyppig faktor, der gør sig gældende, handler om tilknytningen til Danmark. 23% af respondenterne vælger at angive "andet" som en af årsagerne til, at de valgte at bo i Danmark. Som uddybning skriver flere, at de er født i Danmark, og derfor også vælger at bo i landet. Gennemgående for de resterende kommentarer er, at respondenterne fremhæver deres tilknytning til Danmark gennem venner og familie eller behovet for at prøve noget nyt. Dette stemmer godt overens med, at 21% af respondenterne vælger "jeg har familie og venner i DK" og 21% af respondenterne vælger "nye oplevelser" som årsag til, at de valgte at bo i Danmark.

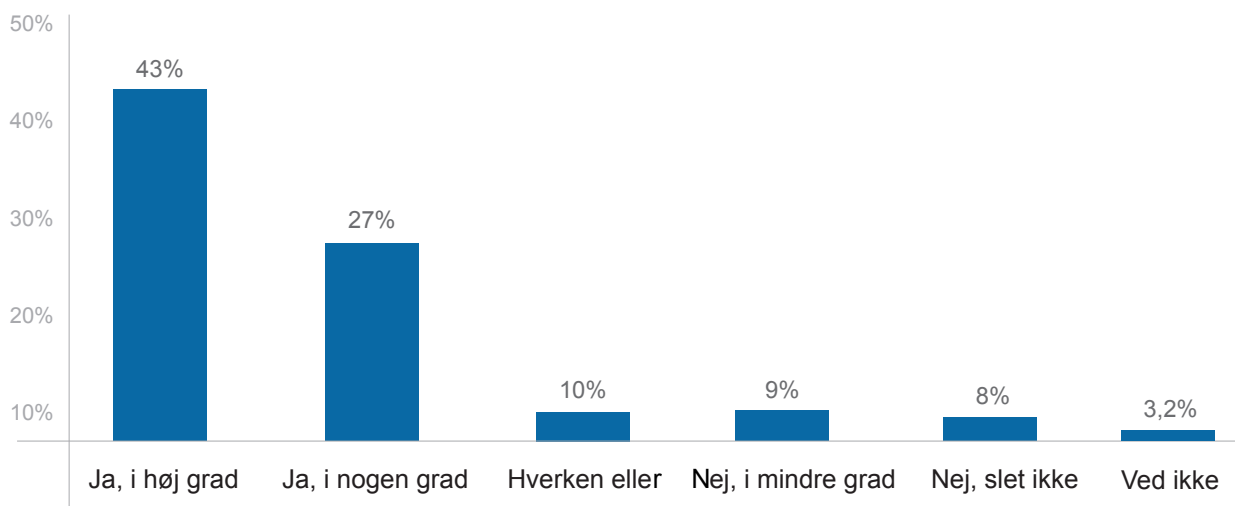
Hvis man ser på sydslesvigerne, der ikke bor i Danmark og deres, motivation for at flytte til Danmark tegner der sig et meget lignende billede. Ud fra ovenstående figur 10 kan vi se, at de primære årsager til, at sydslesvigerne ønsker at flytte til Danmark knytter sig til uddannelsesfaktorer og jobmuligheder samt familiær tilknytning til Danmark gennem familie og venner. Således angiver hele 46% gode uddannelsesmuligheder som en årsag til, at de ønsker at flytte til Danmark, og 39% muligheden for at modtage SU under uddannelse.

4.4 Uddannelse har en lock in-effekt

Uddannelse er dermed en afgørende faktor for at få mange sydslesvigerne til Danmark i første omgang. På længere sigt er uddannelse dog også en afgørende faktor for bosætning i Danmark, og man kan måske tale om, at uddannelse har en lock in-effekt ved at gøre det mere oplagt at søge arbejde og bosætte sig i Danmark.

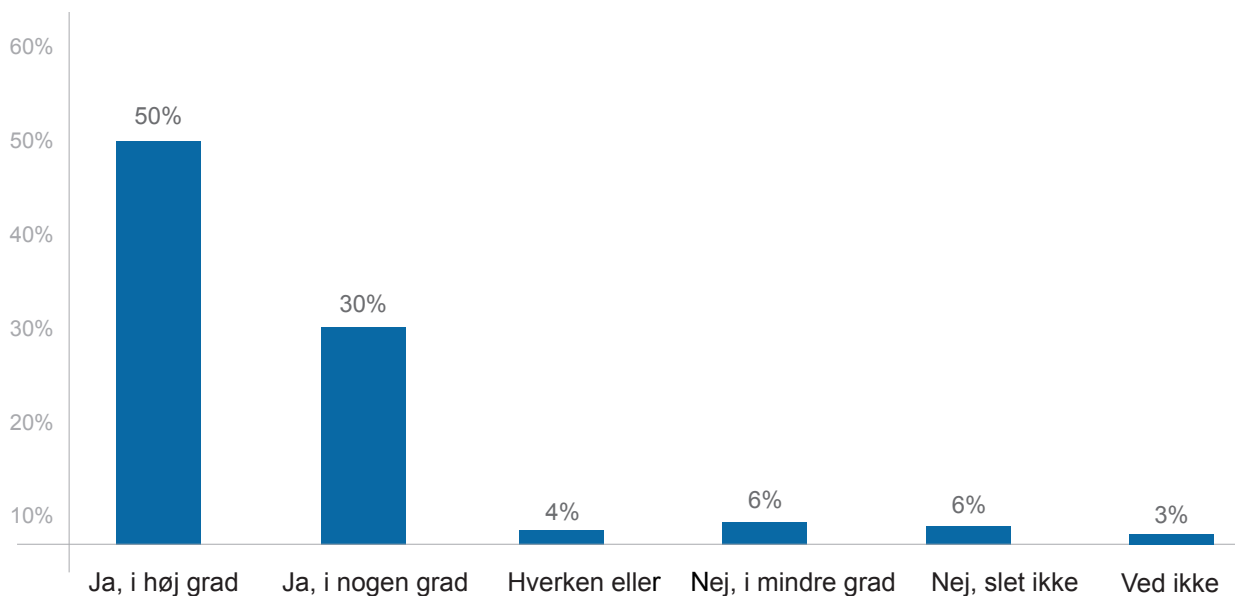
Som det fremgår af figur 11 og figur 12, kan en dansk uddannelse i høj grad være årsagsgivende til, at sydslesvigerne efterfølgende vælger at bosætte sig og søge job i Danmark. Figur 11 viser således, at 70% af respondenterne mener, at deres danske uddannelse i høj grad eller i nogen grad kan få dem til at blive boende i Danmark eller flytte tilbage til Danmark. Ligeledes fremgår det af figur 12, at hele 80% af respondenter med en dansk uddannelse i høj grad eller i nogen grad kunne finde på at søge job i Danmark. Disse resultater illustrerer, at såfremt sydslesvigerne tager en uddannelse i Danmark, er der stor sandsynlighed for, at de efterfølgende bliver boende og arbejder her.

Figur 11: Dansk uddannelses indvirkning på bosætning i Danmark

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt sydslesvigere i Danmark og i Sydslesvig, sep. – nov. 2016

Figur 12: Dansk uddannelses indvirkning på jobsøgning i Danmark

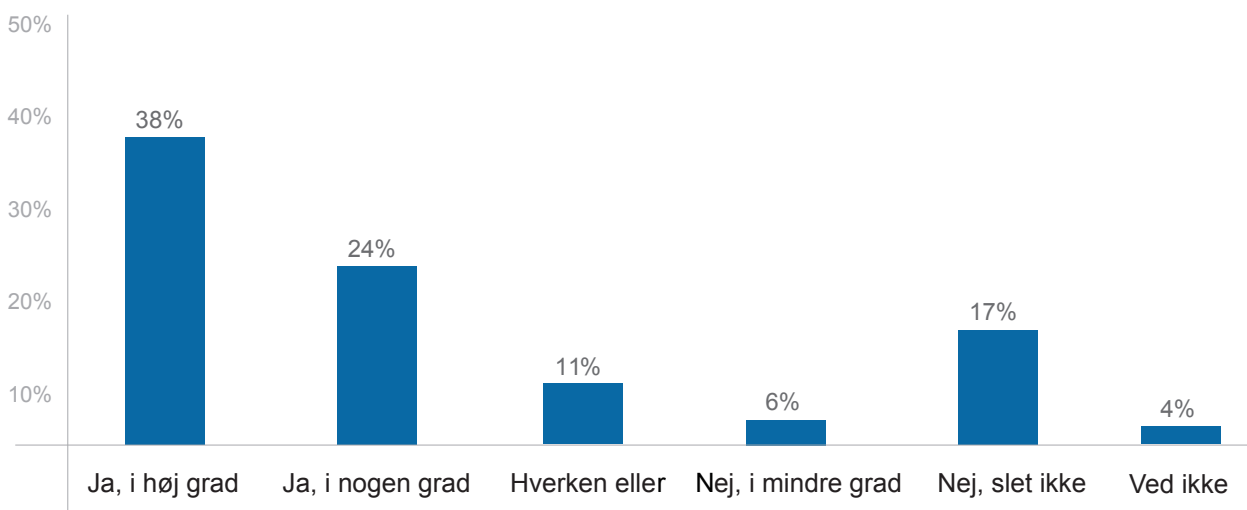

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt sydslesvigere i Danmark og i Sydslesvig, sep. – nov. 2016

Som det fremgår af registeranalysen i afsnit 7, genererer sydslesvigerne en samfundsøkonomisk gevinst, hvis de bliver i Danmark og bor og arbejder i mindst tre år efter endt uddannelse. På baggrund af figur 11 og figur 12 virker det sandsynligt, at dette faktisk er tilfældet for langt størstedelen af de sydslesvigerne, der vælger at tage deres uddannelse i Danmark.

Spørger man, hvorfor sydslesvigerne har arbejdet i Danmark, bliver det klart, at de fleste har fået deres første job i forbindelse med deres uddannelse i Danmark. Ligeledes er der flere, der angiver, at de gennem deres uddannelse i Danmark har opbygget et netværk i landet, som gør, at de ønsker at blive boende. Dette vises i figur 13 nedenfor:

Figur 13: Dansk jobs indvirkning på bosætning i Danmark

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt sydslesvigerne i Danmark og i Sydslesvig, sep. – nov. 2016

Som det fremgår af figur 13, kan et dansk job for 62% af respondenterne i høj grad eller i nogen grad få dem til at blive boende i Danmark eller flytte til Danmark. Dette billede stemmer godt overens med den indflydelse, en dansk uddannelse havde på respondenternes villighed til at bo og arbejde i Danmark. Man kan således forestille sig at både uddannelse og job øger en persons forankring til et område, hvorfor denne ønsker at forblive der.

Familie og sociale relationer

Andre faktorer end uddannelse og job spiller dog også en vigtig rolle. Forhold som sociale relationer og familiestiftelse i Danmark er helt afgørende for, at mange vælger at blive i Danmark, ligesom at oprindelse også har indflydelse på, at nogle vælger at flytte tilbage til Sydslesvig. Dette understreges af pointer fra den kvalitative analyse:

”Der er kommet familie ind i billedet (...) Og så er der venner. I løbet af årene har jeg opbygget en vennekreds, der er rodfæstet her [i Danmark].”

– Ansat og bosat i DK

”Jeg vil helt sikkert til Danmark for at arbejde, når jeg har læst. Så måske se tiden lidt an. Men på et tidspunkt, når jeg bliver gammel og skal finde et sted at være med familie og sådan, så kunne jeg måske godt finde på at komme tilbage til Flensborg”

– Gymnasieelev i Sydslesvig

”Der er [hos den ældre generation] en underliggende assumption om, at man vender tilbage [til Sydslesvig]. Sådan tror jeg bare ikke, samfundet er i dag”

– Ansat og bosat i DK

Sammenfattende kan man på baggrund af spørgeskemaundersøgelsen konkludere, at en dansk uddannelse i høj grad gør, at sydslesvigerne efterfølgende både bor og arbejder i Danmark. Ligeledes kan et dansk job være med til, at sydslesvigerne bosætter sig i Danmark.

5. Løn og ledighed

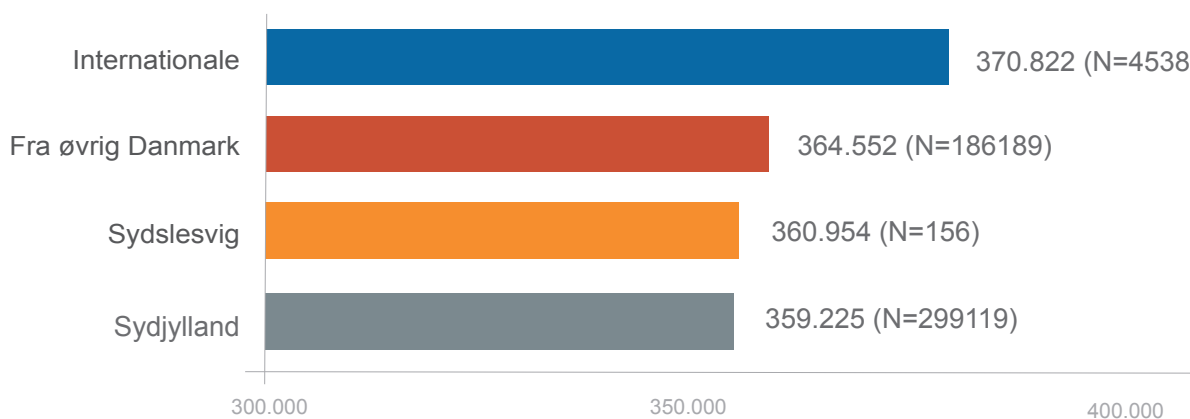
Dette afsnit undersøger sydslesvigernes løn og ledighed i forbindelse med arbejde i Danmark. Først ses på løn og dernæst på ledighed.

5.1 Indkomst

En vigtig komponent i en vurdering af det samfundsøkonomiske bidrag er indkomsten. Indkomsten for de henholdsvis sydslesvigske, internationale og danske dimittender er opgjort ét år efter endt uddannelse³. Det korte tidsspænd fra uddannelse til job er valgt, da data er begrænset. I opgørelsen er A-indkomsten⁴ brugt for at kunne beregne årsindkomster, således disse er sammenlignelige.

Generelt synes der ikke at være et stort lønspænd: figur 14 afslører, at årslønningerne et år efter endt uddannelse varierer fra 359.200 kr. for dimittender fra Sydjylland til 370.800 kr. for internationale dimittender. Herunder rangerer de sydslesvigske dimittender lige under dimittender fra det øvrige Danmark, men over dimittender fra Sydjylland. Hvis de forskellige uddannelsesprofiler for dimittender indtænkes, synes lønspændet endnu mindre.

Figur 14: Gennemsnitlig årsløn 1 år efter endt uddannelse for dimittender for afgangsårene 2009-13

Kilde: SU-data og data vedr. uddannelse og arbejde fra Danmarks Statistiks forskerordning* **

***Note** Beløb er angivet i tusinde kr.

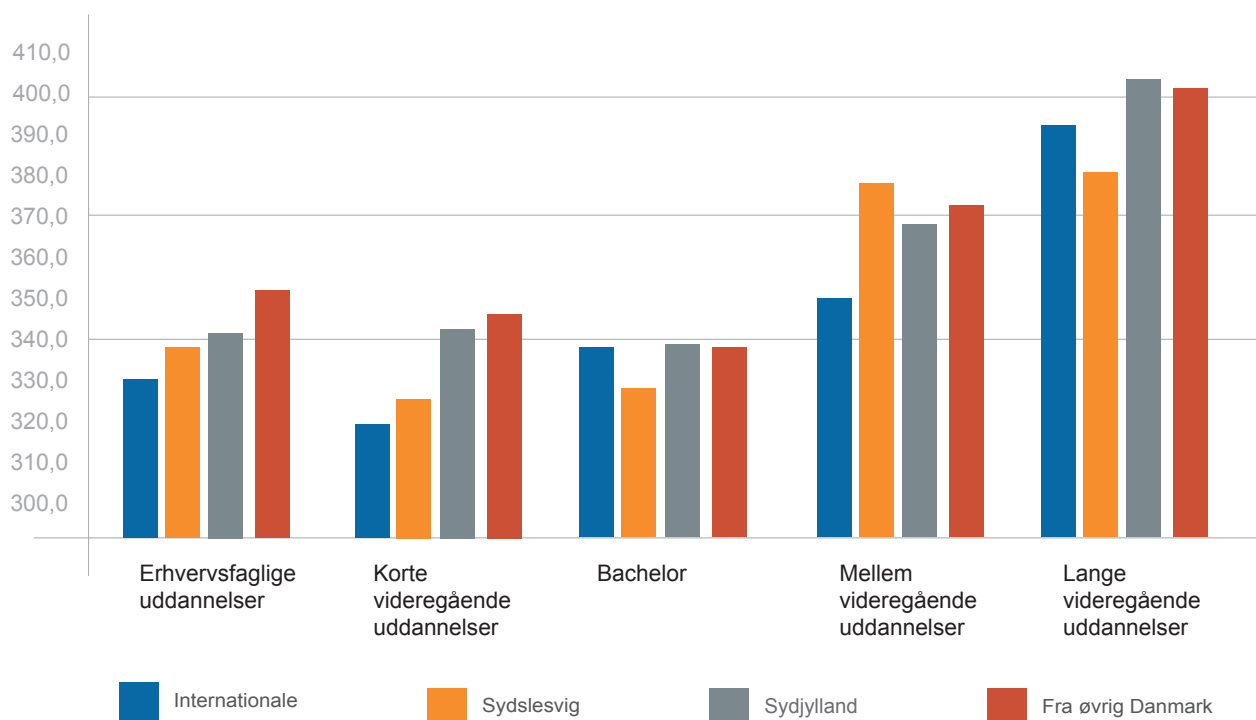
****Note** Kun enkelte af afgangsårene er brugt, da løndata udelukkende løber fra 2011-14. Lønnen er opskaleret, således denne svarer til en årsløn, uafhængig af hvor lang tid et job har strukket sig over. Lønninger er i 2016-priser.

³ Indkomster er opgjort i 2016-priser

⁴ Både det arbejdsmarkedsbidragspligtige og det, der ikke er arbejdsmarkedsbidragspligtigt, er medtaget

Det fremgår af figur 15, at lønniveauet for alle dimittender stiger, des længere uddannelse man tager, hvilket er forventeligt. De sydslesvigske dimittender tjener mindre end de danske dimittender, som er dem, der tjener mest på tværs af uddannelsesniveauer undtagen for de mellemlange videregående uddannelser. På de mellemlange videregående uddannelser tjener sydslesvigerne mere end både danske og de internationale dimittender. Hvis de forskellige niveaues usikkerhed indregnes, kan man sige, at sydslesvigerne tjener signifikant mere end de internationale dimittender på mellemlange videregående uddannelser.

Figur 15: Gennemsnitlig årsløn 1 år efter endt uddannelse på tværs af uddannelsesniveauer for dimittender for afgangsårene 2009-13

Kilde: SU-data og data vedr. uddannelse og arbejde fra Danmarks Statistiks forskerordning*

**Note Beløb er angivet i tusinde kr. Note kun enkelte af afgangsårene er brugt, da løndata udelukkende løber fra 2011-14. Lønnen er opskaleret, således denne svarer til en årsløn, uafhængig af hvor lang tid et job har strukket sig over. Lønninger er i 2016-priser.*

Niveauerne for sydslesvigernes indkomster er interessante i sig selv, men er meget usikre grundet løndata og det mindre antal færdiguddannede sydslesvigere, som data indeholder. Derfor kan man ikke adskille indkomstniveauer for sydslesvigerne statistisk fra de danske dimittender⁵. I bilagstabel 2 og bilagstabel 3 er antallet af observationer og usikkerheder for de forskellige niveauer af rapporteret.

⁵ Hertil er de korte videregående uddannelser en undtagelse, hvor de sydslesvigske dimittender tjener signifikant mindre end de danske. Niveauet for de sydslesvigske dimittender baserer sig på kun 2 observationer, hvorfor dette resultat ikke bør tillægges nogen synderlig betydning.

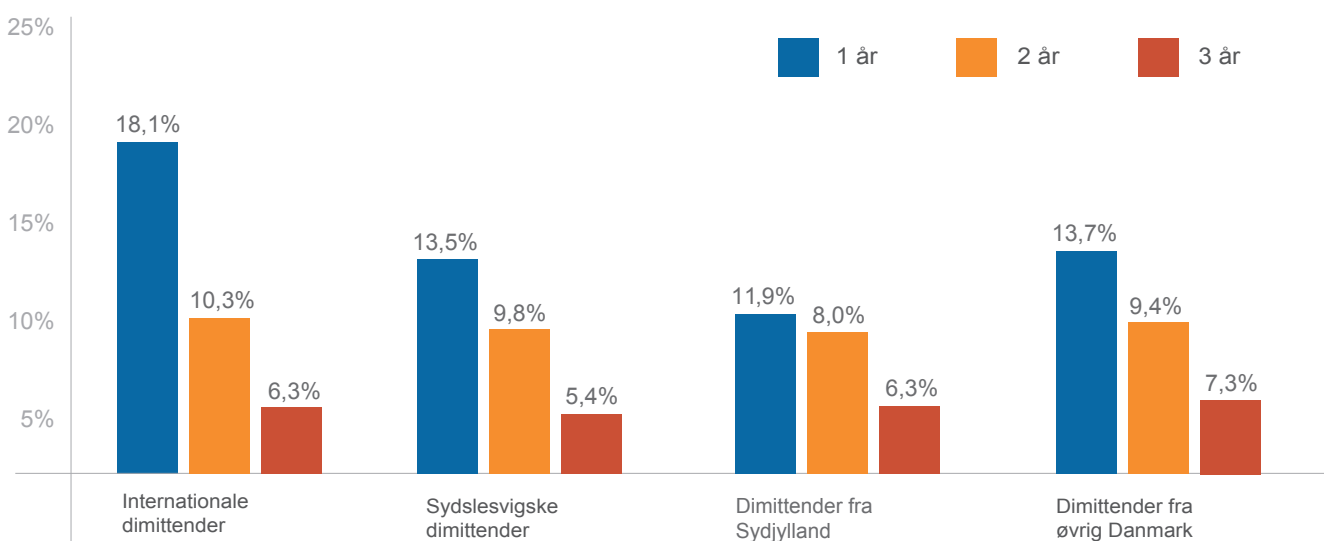
5.2 Ledighed

I det følgende vil ledigheden for sydslesvigske dimittender blive sammenlignet med ledigheden for internationale dimittender samt danske dimittender, fordelt på dimittender fra Syddanmark og dimittender fra det øvrige Danmark. Ledigheden er opgjort 1-3 år efter endt uddannelse, og kun personer, som er blevet boende i Danmark, er medtaget.

Der er stor variation blandt ledigheden hos de personer, der efter endt uddannelse bliver i Danmark, alt efter hvor dimittenderne kommer fra. Dog synes den samme tendens at gøre sig gældende: der er færre ledige personer, des flere år efter endt uddannelse.

For danske dimittender varierer ledigheden tre år efter endt uddannelse fra 6,3-7,3%, alt efter om man er fra Syddanmark eller det øvrige Danmark. Ledigheden blandt de internationale dimittender er på 6,3% tilsvarende dimittender fra Syddanmark. De sydslesvigske dimittender har i gennemsnit en lavere ledighed end både danskerne, men også de andre internationale studerende. For de valgte årgange var den gennemsnitlige ledighedsprocent for sydslesvigere således kun 5,4%.

Figur 16: Gennemsnitlig ledighed 1 til 3 år efter endt uddannelse for dimittender for afgangsårene 2009-15

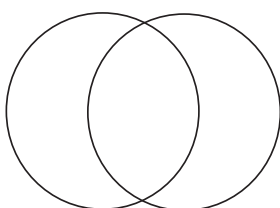
Kilde SU-data og data vedr. uddannelse og arbejde fra Danmarks Statistiks forskerordning*

***Note** Ledigheden er opgjort som den summerede bruttoledighed for året, som for hver person opgør andelen af året, hvor personen har modtaget ledighedsydelse, inkl. løntilskud til støttet beskæftigelse

Den lave ledighed betyder, at sydslesvigerne i Danmark efter endt uddannelse trækker meget lidt på offentlige ydelser. Set med samfundsøkonomiske briller betyder dette også, at sydslesvigerne, som bliver i Danmark, i meget høj grad tilbagebetaler for deres uddannelse og bidrager til det danske samfund ved at være i job og betale skat.

Den lavere ledighed for både internationale og sydslesvigske dimittender hænger bl.a. sammen med de jobmuligheder, som de to grupper står overfor: Modsat danske dimittender, har internationale og sydslesvigske dimittender ofte adgang til to jobmarkeder, ét i Danmark og ét i Sydslesvig for sydslesvigernes vedkommende og i deres hjemland for de internationale dimittenders vedkommende. Dette giver disse to grupper mulighed for at søge hen, hvor man også har en forventning om, at der er arbejde. For sydslesvigerne gør denne mulighed for at arbejde, i dette tilfælde i både Danmark og Tyskland, en væsentlig forskel for graden af ledighed.

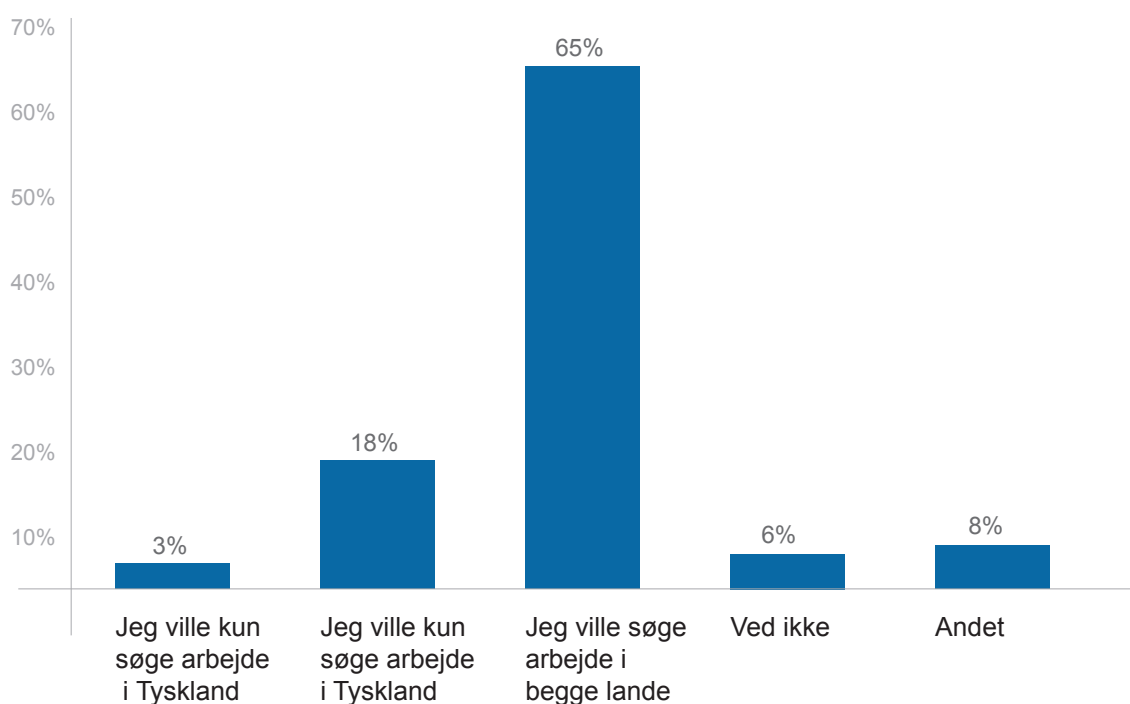
Lige som for indkomst er der også knyttet en betydelig usikkerhed til ledighedsgraden på grund af det mindre antal sydslesvigske dimittender. De sydslesvigske dimittender kan således ikke adskilles statistisk fra de internationale og danske dimittender.

5.3 Sydslesvigeres jobmobilitet og det dobbelte hjemmearbejdsmarked

Figur 17 underbygger sydslesvigeres lave ledighed ved at vise, at hele 65% af sydslesvigerne ville søge job i både Danmark og Tyskland, hvis de blev ledige.

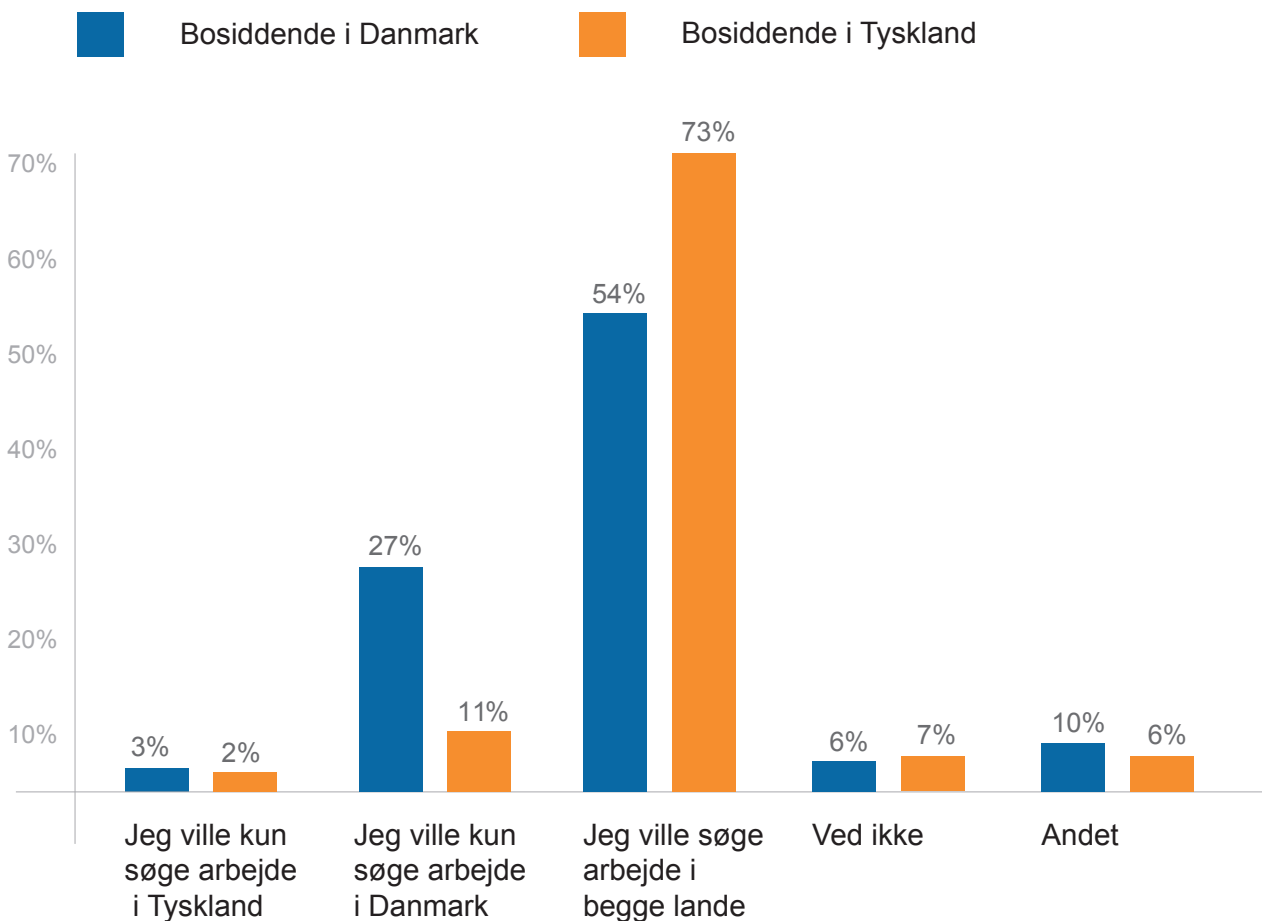
Figur 17: Sydslesvigeres jobmobilitet

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt sydslesvigerne i Danmark og i Sydslesvig, sep. – nov. 2016

Forventelige årsager til dette er sydslesvigeres helt unikke indblik i både den danske og tyske kultur, samt at langt de fleste sydslesvigerer behersker begge sprog. Ved at være villige til at søge job i både Danmark og Tyskland udvides jobmarkedet, hvilket må forventes at føre til større jobsikkerhed og lavere ledighed. Figuren viser også, at respondenterne i højere grad ville søge arbejde i Danmark end Tyskland, hvor henholdsvis 18% ville søge job mod 3%.

Figur 18: Sydslesvigernes jobmobilitet i forhold til nuværende bopæl

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt sydslesvigere i Danmark og i Sydslesvig, sep. – nov. 2016

Ser man på, hvordan svarene fordeler sig i forhold til respondenternes nuværende bopæl, tegner der sig et nogenlunde tilsvarende billede. Uagtet hvilket land man bor i, vil langt størstedelen vælge at søge arbejde i både Danmark og Tyskland. Bor man på nuværende tidspunkt i Tyskland vil 73% søge i både Danmark og Tyskland, op mod 54% hvis man på nuværende tidspunkt bor i Danmark. Bor man i Danmark vil man langt hellere kun søge job i Danmark (27%), end i hvor høj grad en tyskboende ville søge job i Tyskland (2%). Undersøgelsen viser altså et billede af, at tyskboende sydslesvigere i højere grad vil søge job i både Danmark og Tyskland og efterfølgende kun ville søge job i Danmark. Danskboende sydslesvigere vil i mindre grad søge job i både Danmark og Tyskland, men vil i højere grad end tyskboende sydslesvigere søge job kun i Danmark. Uafhængigt af hvor man bor, er der altså kun en meget lille del af sydslesvigerne, der ville søge job kun i Tyskland.

6. Samfundsøkonomisk værditilvækst

På baggrund af viden om uddannelsesvalg, lønindkomst og ledighed kan man opgøre de samfundsmæssige omkostninger og bidrag for det danske mindretal. Dette afsnit søger dermed at samle trådene for de foregående afsnit og opstille et samlet regnestykke for mindretallets økonomiske bevægelser.

Derudover belyses også den værditilvækst, som ligger uden for det rent økonomiske og handler om værditilførsel i form af sprog- og kulturforståelse blandt mindretallet. Der er hermed en essentiel social og kulturel dimension af værditilførsel, som også vil blive belyst.

6.1 Samfundsøkonomisk bidrag

Den økonomiske værdianalyse af mindretallet bygger som nævnt på viden om deres uddannelse, lønninger samt ledighedsstatistik.

En vigtig forudsætning for analysen er her, at sydslesvigerne i Danmark ikke adskiller sig fra andre danskere med hensyn til løn og ledighed, hvilket kom til udtryk i de foregående afsnit. Udgangspunktet i de kommende beregninger er derfor, at personer fra det danske mindretal i Sydslesvig ligner danskere nord for grænsen på disse parametre, og man kan antage, at de vil have samme løn- og ledighedsudvikling henover deres livsforløb. Det, der til gengæld adskiller sydslesvigere fra andre danskere, og som der er taget højde for, er, at sydslesvigerne ikke bor i Danmark fra fødslen, men kan vælge at flytte til, tage en uddannelse og arbejde i Danmark.

I det følgende vil først omkostninger og bidrag for den enkelte søges opgjort, hvorefter der vil ses på den samlede effekt af de sydslesvigere, som hvert år vælger at tage uddannelse i Danmark, og som måske i en periode af deres liv herefter vælger at bo og arbejde der.

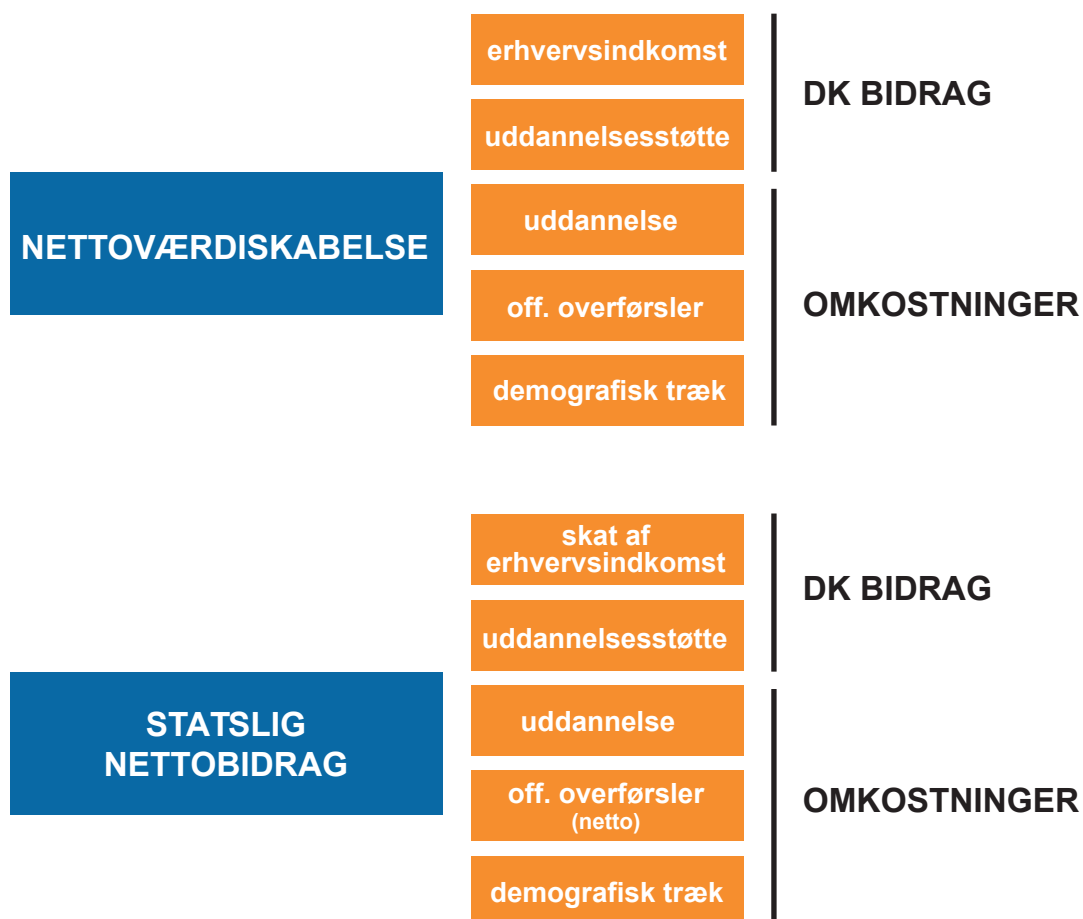
6.2 Beregningsmodel for opgørelse af samfundsøkonomisk bidrag

I vores analyse har vi analyseret på de 835 sydslesvigere, der i perioden 2009-15 har gennemført en uddannelse i Danmark. Det svarer til ca. 119 unge sydslesvigere i hver af de 7 år. Disse brugte gennemsnitligt 3,8 år på at gennemføre deres uddannelse.

På baggrund af danskere i alderen 15-80 år er gennemsnitlige indkomster, offentlige overførsler samt et demografisk betinget individuelt offentligt forbrug opgjort på tværs af køn, uddannelsesniveau og alder. Med denne information er der konstrueret nogle livsforløb efter endt uddannelse, hvortil den enkeltes uddannelses- og uddannelsesstøtteomkostninger er lagt (se metodebilaget for kilder og fremgangsmåde). Der er i analysen benyttet to forskellige definitioner af bidrag: nettoværdiskabelse og statsligt bidrag.

Nettoværdiskabelse er den samlede værdi, som sydslesvigerne skaber gennem deres arbejde i Danmark fratrukket en række omkostninger. Statsligt bidrag er de penge, som sydslesvigerne bidrager med til den danske statskasse ligeledes fratrukket en række omkostninger. Forskellen på de to værdibegreber kan ses i nedenstående figur:

Figur 19: Beregningsmodeller for samfundsøkonomisk bidrag

Kilde: Moos-Bjerre og Lange beregninger på data fra Danmarks Statistiks registre tilgået via forskerordning samt forventninger fra spørgeskemaundersøgelse af Moos-Bjerre og Lange

Omkostningsmæssigt udgør de gennemsnitlige omkostninger i forbindelse med uddannelse og uddannelsesstøtte henholdsvis 316.000 kr. og 265.000 kr.⁶. I årene efter endt uddannelse vil omkostninger i form af offentlige overførsler og øvrigt demografisk træk på det offentlige forbrug udgøre gennemsnitligt mellem 60.000 og 65.000 kr. årligt.

Bidragsmæssigt vil sydslesvigerne med deres uddannelsesprofil i gennemsnit skabe en værdi i Danmark via en årlig erhvervsindkomst, som strækker sig fra godt 268.000 kr. det første år efter endt uddannelse til 413.000 kr. 20 år efter endt uddannelse. Vurderet på det mere konservative estimat; det statslige bidrag - vil sydslesvigerne med deres uddannelsesprofil i gennemsnit årligt betale fra godt 178.000 kr. det første år efter endt uddannelse til 258.000 kr. 20 år efter endt uddannelse i skat og afgifter. Dette fremgår af bilagstabel 5 og bilagstabel 6.

⁶ Alle beløb er omregnet til 2016-prisniveau

6.3 Værdiskabelse for en gennemsnitlig sydslesviger

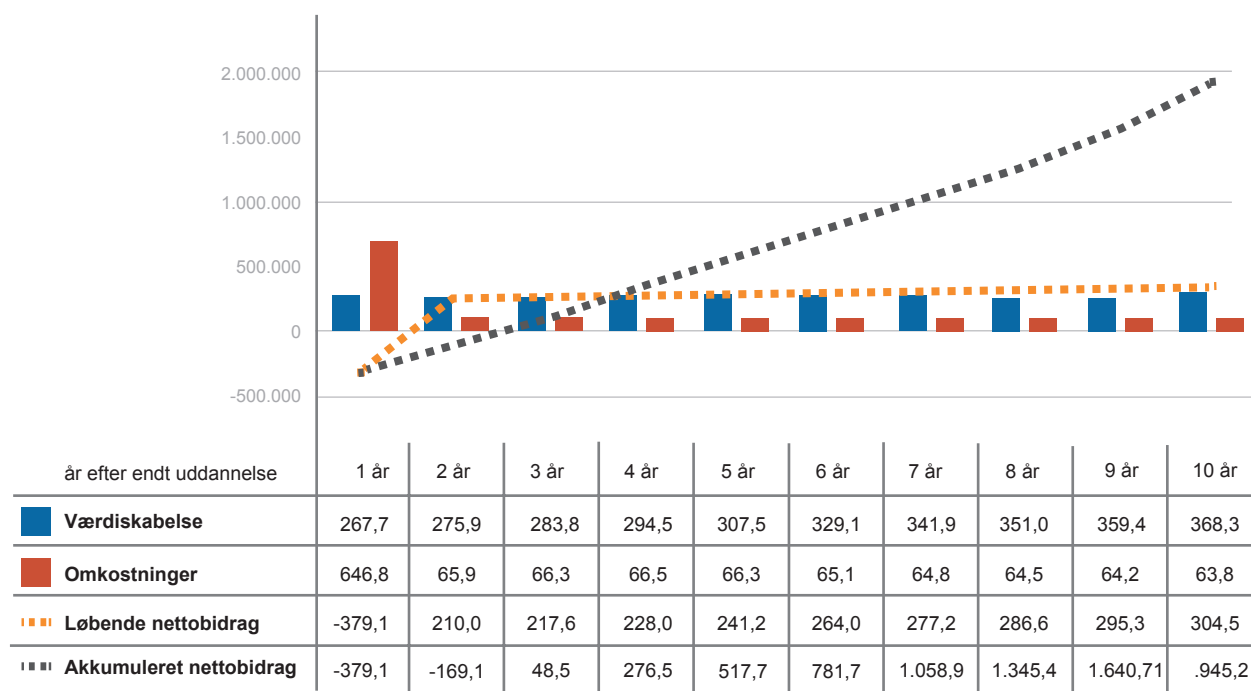
For det første er der forsøgt opstillet et estimat for, hvor meget en gennemsnitlig sydslesvigsk person bidrager med til det danske samfund på baggrund af ovenstående model. I figur 20 og 21 er de løbende og akkumulerede samfundsmæssige omkostninger og bidrag opgjort for både værdiskabelses-konceptet og det mere konservative, statslige nettobidrag for 0 til 10 år efter endt uddannelse.

Det fremgår heraf, at det løbende nettobidrag udelukkende er negativt det første år, hvor udgifterne i forbindelse med uddannelse er medtaget, hvorefter det løbende nettobidrag er positivt og af en betydelig størrelse uafhængig af definitionsvalg. Hvis værdiskabelse er i fokus, da er det løbende nettobidrag fra det andet år efter endt uddannelse og frem på mellem 210-300.000 kr. (mens det for det statslige nettobidrag er mellem 116-171.000 kr.). Ser vi på den samlede værdiskabelse, vil en person fra det danske mindretal i Sydslesvig således have udlignet omkostningerne til sin uddannelse og løbende udgifter i forbindelse med opholdet i Danmark 3 år efter endt uddannelse.

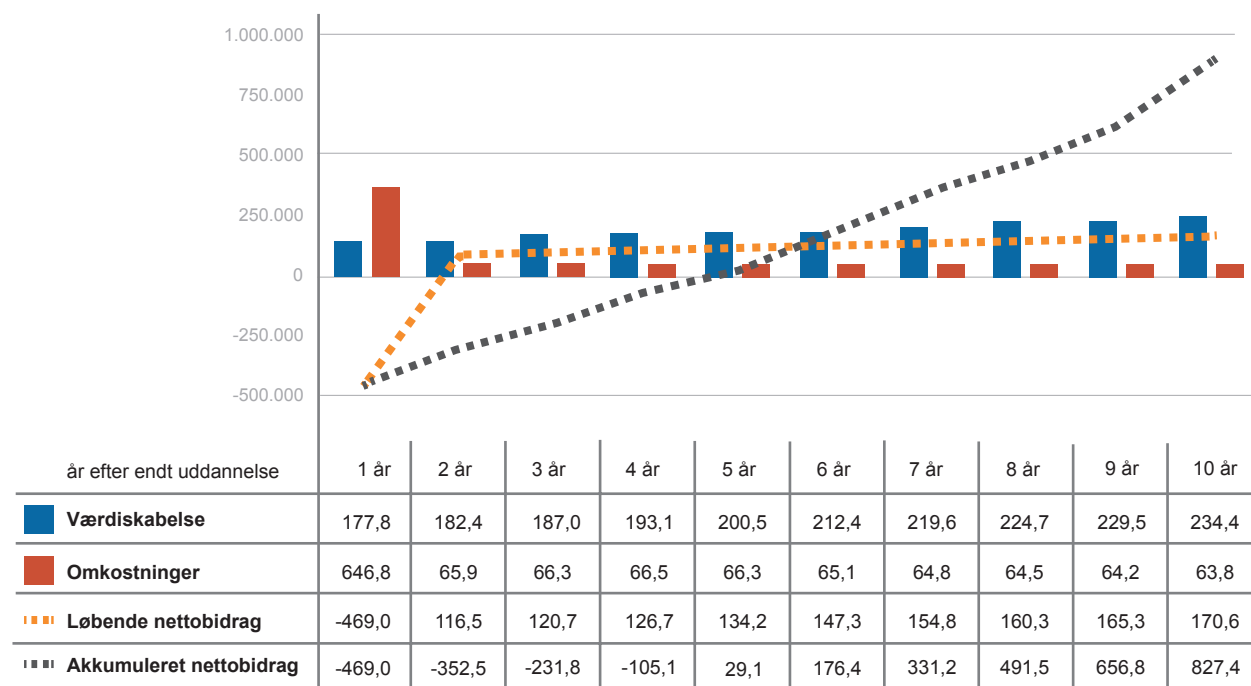
Ser vi derimod på det mere snævre og konservative mål for mellemværendet med det offentlige – det statslige nettobidrag - er "gælden" indfriet 5 år efter endt uddannelse. Det indebærer også, at hvis en sydslesviger bliver i Danmark 10 år efter endt uddannelse, vil denne gennemsnitligt have *skabt nettoværdi for 1,9 mio. kr.* og genereret et statsligt *nettooverskud på omkring 820.000 kr.*

Uden at inddrage moralske rettigheder og sociale forpligtigelser over for mindretallet er der for den danske stat god økonomisk ræson i at betale for uddannelse til personer fra det danske mindretal i Sydslesvig, da dette ved et ophold på få år i Danmark efter endt uddannelse vil være en overskudsforretning.

Figur 20: Værdiskabelse for en gennemsnitlig person fra Sydslesvig 0 til 10 år efter endt uddannelse

Figur 21: Statsligt bidrag for en gennemsnitlig person fra Sydslesvig 0 til 10 år efter endt uddannelse

Kilde: Moos-Bjerre og Lange beregninger på data fra Danmarks Statistiks registre tilgået via forskerordning samt forventninger fra spørgeskemaundersøgelse af Moos-Bjerre og Lange

Det er ikke kun de år, hvor sydslesvigerne vælger at opholde sig i Danmark, der er interessante, men også de år, hvor de vælger ikke at gøre dette. Hvis man kun bor i Danmark i den produktive periode, hvor man er henholdsvis under uddannelse og i arbejde, som er tilfældet for mange personer fra det danske mindretal, da er der en masse samfundsmæssige omkostninger forbundet med barndom og alderdom, som sydslesvigerne ikke påfører det danske samfund. F.eks. er det samlede individuelle offentlige forbrug fra man fødes til man fylder 15 år 1,56 mio. kr., mens det fra man er 67 år til man er 80 år er 1,1 mio. kr. Dette er en anden medvirkende årsag til, at personer fra det danske mindretal er så god en investering for den danske stat.

6.4 Det samlede bidrag fra sydslesvigere uddannet i Danmark

Nu vil ovenstående betragtninger for den enkelte søges overført til alle de sydslesvigere, som hvert år vælger at tage uddannelse i Danmark. I perioden 2009-15 havde 835 personer fra det danske mindretal i Sydslesvig gennemført en uddannelse i Danmark, svarende til syv årgange. Idet vi ønsker at betragte en gennemsnitlig årgang, beskæftiger vi os med en 1/7 af de 835 personer, dvs. en årgang på 119 personer.

For at kunne afgøre samfundsbidrag og -omkostninger for dimittenderne, skal vi vide i hvor lang tid, de vælger at blive i Danmark gennem et helt liv. Ud fra registerdata har vi information om, hvor stor en andel af sydslesvigerne, der bor i Danmark 1 til 5 år efter endt uddannelse, men ingen viden om, hvorledes de vil bosætte sig i fremtiden. Her er suppleret med viden fra spørgeskemaundersøgelsen.

Vi vil gøre os to antagelser i et forsøg på at modellere, hvor lang tid dimittenderne vil være i Danmark over et liv:

1. **For grupper, der i registerdata forlader Danmark, vil det antages, at disse ikke vender tilbage. Dette er ikke et fuldt ud realistisk, men på den anden side heller ikke urimeligt, idet det tager afsæt i en antagelse om, at de løbende til- og fraflytninger blandt dem, som bor i Danmark og dem, som ikke bor i Danmark, udligner hinanden.**
2. **For gruppen, der efter 5 år stadig er i Danmark, vil der antages nogle opholdstider på baggrund af, hvad sydslesvigere har givet udtryk for i spørgeskemaundersøgelsen.**

På baggrund af registerdata og forventningerne fra spørgeskemaundersøgelsen, hvor folk, der bor i Danmark, er blevet spurgt, i hvor lang tid de forventer at blive, fås en fordeling af opholdstider som vises i tabel 3.

Ud fra denne fordeling fås en gennemsnitlig opholdstid i Danmark for de sydslesvigske dimittender på 15 år.

Tabel 3: Opholdstid i Danmark for sydslesvigere, som vælger at gennemføre en uddannelse i Danmark

datakilde	Antal år i Danmark	Andel, der har boet i Danmark i den givne tidsperiode	Kumuleret andel, der har boet i Danmark i den givne tidsperiode
Registerdata	1	22,4%	22,4%
Registerdata	2	10,5%	32,9%
Registerdata	3	5,2%	38,1%
Registerdata	4	10,6%	48,7%
Registerdata	5	7,2%	55,9%
Spørgeskemaundersøgelse	8	5,5%	61,4%
Spørgeskemaundersøgelse	16	1,7%	63,1%
Spørgeskemaundersøgelse	35	36,9%	100,0%

Kilde: Moos-Bjerre og Lange beregninger på data fra Danmarks Statistiks registre tilgået via forskerordning samt forventninger fra spørgeskemaundersøgelse af Moos-Bjerre og Lange

For hver af grupperne i tabel 3 er de akkumulerede indtægter og udgifter opgjort per person ud fra forskelle i køn og uddannelsesniveau. Et eksempel på dette er vist i bilagstabel 7, hvor de akkumulerede indtægter og udgifter er opgjort per person fordelt på køn og uddannelsesniveau ved en opholdstid på 15 år efter endt uddannelse.

Det fremgår heraf, at personer med en mellemlang og lang videregående uddannelse er de grupper, som bidrager mest, mens de erhvervsfaglige og korte videregående uddannelser samt bachelorerne i mindre grad gør det. Efter samme princip er der lavet en tilsvarende beregning for hver af grupperne med de forskellige opholdstider og størrelser, og disse er herefter summeret. Det samlede resultat fremgår af tabel 4 nedenfor.

Af tabellen er det tydeligt, at det udelukkende er sydslesvigere, som opholder sig mere end fire år i Danmark, som skaber et positivt statsligt nettobidrag, mens sydslesvigere, der opholder sig mere end to år i Danmark, bidrager med en positiv nettoværdiskabelse.

Denne konklusion er lig dem tydeliggjort i figur 20 og 21, men nu med information om størrelsesordenen på disse. Den gruppe af sydslesvigere, der opholder sig **op til fire år** i Danmark udgør 48,7% af en årgang, og yder samlet et negativt statsligt bidrag på -19,7 mio. kr. (og en nettoværdiskabelse på -8,4 mio. kr.). Den gruppe af sydslesvigere, der derimod opholder sig **5 år eller mere** i Danmark, udgør de resterende 51,3% af en årgang, og yder samlet et positivt statsligt bidrag på 246,1 mio. kr. (og en nettoværdiskabelse på 473,1 mio. kr.). Trækker man den ene gruppes "underskud" fra den anden gruppes "overskud", får man, at en gennemsnitlig årgang samlet over et liv bidrager med et positivt statsligt bidrag på 226,4 mio. kr. og en positiv nettoværdiskabelse på 464,6 mio. kr.

Tabel 4: De samlede samfundsmæssige omkostninger og bidrag for en årgang sydslesvigere, som har gennemført en uddannelse i Danmark (1.000 d.kr.)

Antal år i Danmark	Andel, der har boet i Danmark i den givne tidsperiode	Statslig bidrag	Værdiskabelse	Omkostninger	Statslig nettobidrag	Netto-værdiskabelse
1	22,4%	4.751,7	7.153,6	17.282,4	-12.530,7	-10.128,8
2	10,5%	4.511,7	6.809,1	8.926,6	-4.414,9	2.117,5
3	5,2%	3.394,3	5.132,8	4.831,9	-1.437,7	300,8
4	10,6%	9.361,3	14.186,6	10.690,3	-1.329,0	3.496,3
5	7,2%	8.080,9	12.277,4	7.830,8	250	4.446,6
8	5,5%	10.505,2	16.120,4	7.273,3	3.232,0	8.847,2
16	1,7%	7.022,8	10.965,8	3.127,5	3.850,3	7.793,3
35	36,9%	365.542,6	578.758,4	126.770,0	238.772,6	451.988,3
		413.170,4	651.404,0	186.777,8	226.392,6	464.626,2

Kilde: Moos-Bjerre og Lange beregninger på data fra Danmarks Statistiks registre tilgået via forskerordning samt forventninger fra spørgeskemaundersøgelse af Moos-Bjerre og Lange

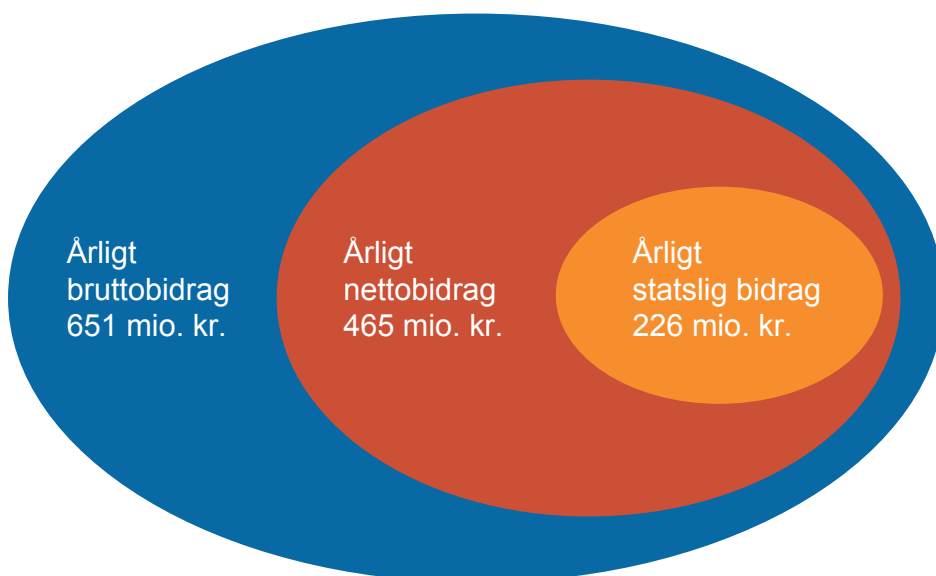
Det betyder, at hvis en årgang sydslesvigere på samme størrelse med samme køns- og uddannelsesprofil følger det samme opholdsmønster som antaget, da vil det danske samfund **hvert år** få et væsentligt økonomisk bidrag tilbage fra det danske mindretal via sydslesvigernes beskæftigelse i Danmark. Det årlige bidrag til Danmark kan således opgøres til følgende niveau afhængigt af værdibegreb:

- Årlig bruttoværdiskabelse på 651 mio. d.kr.
- Årlig nettoværdi for 465 mio. d.kr., når omkostninger på 187 mio. d.kr. fratrækkes
- Årligt statsligt nettobidrag på 226 mio. d.kr., når der ses på andel, der betales til det offentlige via personskat og afgifter

Ovenstående bidragsopgørelser kan ses i forhold til det samlede driftstilskud på ca. 449 mio. kr., som den danske stat på nuværende tidspunkt yder til de sydslesvigske foreninger og organisationer, og som altså er tilbagebetalt i den nettoværdi, de sydslesvigske dimitterende bidrager med.

I beregningen er der som sagt forudsat en opholdstid, som er antaget efter bedste evne med det givne datagrundlag. Opholdstid er altafgørende for bidraget, som det danske mindretal yder, hvilket betyder, at ovenstående beregning aldrig er bedre end skønnet af opholdstiden. Dog bakker både spørgeskemaundersøgelse og fokusgruppeinterviews op om en meget forskellig opholdstid i Danmark: nogle flytter hurtigt tilbage efter endt uddannelse, andre bliver nogle år, og atter andre bliver hele deres erhvervsaktive del af livet – eller endda resten af deres liv.

Figur 1: Sydslesvigernes samfundsøkonomiske bidrag til Danmark

Kilde: Egne modelberegninger baseret på SU-data og data vedr. uddannelse og arbejde fra Danmarks Statistiks forskerordning

Under alle omstændigheder giver overslaget en fornemmelse af nettobidragets størrelsesorden og de eventuelle muligheder, der ligger i enten at få flere sydslesvigere til at tage en uddannelse i Danmark, eller gøre det attraktivt for dem at blive i længere tid.

6.5 Selvvurderet værditilvækst

Værditilførslen fra det danske mindretal i Sydslesvig til Danmark kan ikke kun opgøres økonomisk. Sydslesvigerne vurderer selv, at de i kraft af deres ansættelser tilfører det danske samfund finansiell værdi, men i høj grad også kulturel værdi. I arbejdslivet er disse to værdier ofte uadskillelige, da mange oplever, at deres særlige kendskab til Tyskland og det tyske sprog er en fordel i forbindelse med dansk erhvervsliv i Tyskland:

”Jeg kom ind i virksomheden, fordi jeg kunne tysk. Vi skulle opføre tyske vindmølleparker (...) Jeg kan godt kommunikere med dem på engelsk, men det bliver en bedre oplevelse for dem, at jeg kan tale tysk.”
– Ansat og bosat i DK

”Da jeg startede i firmaet, var de i gang med at bygge det tyske marked op. Det var et kæmpe aktiv, at jeg kunne tysk (...) Som tysker har man en bedre fornemmelse af, at den her kunde ikke gider at snakke om noget, der ikke har noget med business at gøre.”

– Ansat og bosat i DK

”En ting er sproget, men en anden ting er den kulturelle del af sproget. Man hører tit ekstreme historier: danske forretningsfolk der kommer til Tyskland, som er dus og ikke Des - de kan ligeså godt køre hjem igen. Det samme gælder den anden vej rundt. Tyskerne virker meget stive og firkantede, det ved man bare, når man er vokset op i grænselandet.”

– Ansat og bosat DK

Som det fremgår af citaterne, er det både kendskab til sprog og normer, der vurderes som givende i erhvervslivet. I tråd med forståelsen for ”den kulturelle del af sproget” oplever sydslesvigerne ligeledes, at de bidrager til arbejdsfællesskaber gennem deres identitet og ”dobbeltblik” på komplekse problemstillinger. Flere bemærkede, hvordan de i kraft af deres baggrund bidrager til diversiteten og opgaveløsningen på arbejdspladsen:

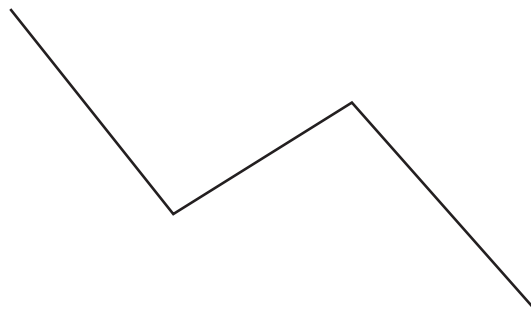
“Fordi vi er et blandingsprodukt, så er vi vant til at omgås to kulturer, som på mange måder er ens, men som også divergerer. Derfor kan vi bedre sætte os ind i andre kulturer. Vi kan multitaske kulturelt, hvis man kan sige det sådan”

– Ansat og bosat i DK

”Du har en kulturel bagage, hvor du kan sætte ting i en dybere kontekst (...) Jeg bruger min baggrund dagligt”

– Studerende og ansat i DK

Ovenstående udtalelser afspejler, at deres særlige kompetencer ikke udelukkende består i at forstå tysk kultur og sprog. Der er ligeledes tale om en ”mindretalskompetence”, som en sydslesviger italesætter det. Opvæksten i det danske mindretal har øget deres generelle kulturelle forståelse og gjort dem i stand til at se anliggender fra flere perspektiver.

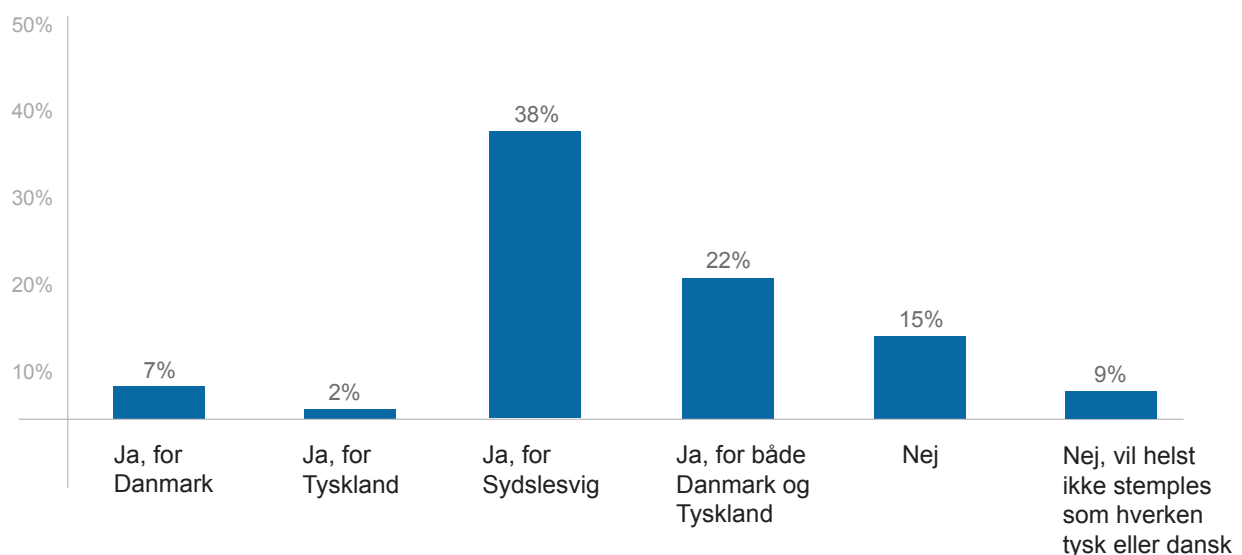

7. Identitet og tilhørsforhold

I analysen af sydslesvigernes værditilvækst til Danmark udgør identitet og tilhørsforhold blandt det danske mindretal i Sydslesvig et vigtigt element. Det gør det først og fremmest, fordi graden af tilknytning til Danmark har indflydelse på, om medlemmer af det danske mindretal i Sydslesvig vælger at tage uddannelse og bosætte sig i Danmark. Tilhørsforholdet har dermed en direkte indflydelse på, hvor mange sydslesvigere, der rejser til Danmark og gennem uddannelse og beskæftigelse bidrager til den økonomiske værditilvækst i Danmark.

7.1 Tysk, dansk eller sydslesviger

Figur 22: Sydslesvigernes oplevelse af at være ambassadør for et bestemt land eller landsdel

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt sydslesvigere i Danmark og i Sydslesvig, sep. – nov. 2016

Af figur 22 fremgår det, at flest sydslesvigere føler sig som en slags ambassadører for Sydslesvig eller for både Danmark og Tyskland. Således tilkendegiver hele 38% af sydslesvigerne, at de føler sig som en slags ambassadør for Sydslesvig. Figuren illustrerer også, at en relativt stor andel af Sydslesvigerne ikke føler sig som en slags ambassadør for noget bestemt land eller landsdel.

I interviewene gav sydslesvigerne generelt udtryk for, at de hverken kan eller vil identificere sig selv som tysk eller dansk. De fleste fortalte, at de føler sig som en blanding af tysk og dansk, mens andre udtrykkeligt karakteriserede sig selv som sydslesvigere og italesatte dermed deres identitet som regionalt forankret:

”(...) De unge siger, at vi er hverken danskere eller tyskere, vi er sydslesvigere. Vi har en regional identitet. Ligesom bornholmere, vestjyder mm. Regional identitet er ikke noget nyt. De gamle hernede siger, at sådan var det også, da de var unge, men dengang kunne man ikke sige det højt.”

– Ansat i Sydslesvig

”Jeg ser mig nok som sydslesviger. Det lyder mærkeligt, men det er nok en meget unik opvækst, man har dernede, hvor man bliver farvet af kulturer og samfund. Især når man går på dansk skole - det præger en forholdsvis meget (...)”

– Ansat og bosat i DK

”Identitet er ikke konstant. Men den nationale bevidsthed af min identitet opfatter jeg som regional. Sydslesvig indeholder alle tre ting [tysk, dansk og sydslesviger].”

– Studerende i DK

Det regionale tilhørsforhold er dog besværligt at forklare overfor udenforstående, hvorfor det kan være nødvendigt at identificere sig indenfor de tyske og danske nationalkategorier. Som sidstnævnte citat afspejler, er der dog ikke tale om en konstant identifikation. Mange beskrev deres dansk-tyske identitet som flydende og situationel, der ændrer sig i forhold til konteksten. En central tendens er, at mange føler sig mest tysk, når de opholder sig Danmark og mest dansk, når de opholder sig i Tyskland. Som en sydslesviger udtrykte det i et interview, kan dette siges ”at være definitionen på en sydslesviger”. Dette hænger for mange sammen med, at de besidder et ”kulturelt dobbeltblik”, der får dem til at lægge mærke til særlige kulturelle forhold i både Tyskland og Danmark:

”Jeg kan godt nogle gange føle, at jeg ikke rigtig hører til den tyske kultur. Jeg forstår ikke, hvorfor de gør sådan, og hvordan man kan sende så meget lorte-tv. Og hvorfor skal alle film være synkroniserede. Så der kan jeg godt være sådan lidt: Prøv at se, hvordan de gør i Danmark. Der er ikke langt til Danmark! Men på den anden side, så tænker jeg, når jeg er i Danmark: Få nu lidt orden i tingene. Se nu hvad de gør dernede. Der er meget bedre styr på det! Jeg kan godt lide blandingen af det.”

– Gymnasieelev i Sydslesvig

”Jeg har det dér dobbeltblik. Hvis jeg ser tyskere i Danmark, så kan jeg godt forstå, hvorfor de gør og siger de ting, som de nu gør. Men jeg kan samtidig godt se med danskernes blik, at det er latterligt.

Og omvendt. For eksempel den højredrejning, der er sket i Danmark, det synes jeg er utrolig flovt. Samtidig kan jeg forstå de dynamikker, der satte det i gang. Så jeg har det dér dobbeltblik, der gør at jeg forstår det (...)

– Ansat i Sydslesvig

”Jeg anser mig selv som både tysk og dansk. Jeg tør heller ikke vælge. Det er klart, jeg er lige så loyal overfor Danmark, som jeg er for Tyskland, men alligevel også kritisk. Jeg kan ikke frasige nogle elementer af de to. Jeg tør ikke, og jeg vil heller ikke. Hvis jeg er i Berlin, så savner jeg Danmark. Og hvis jeg er i Danmark - okay det ikke så hyppigt, men det sker, at jeg tænker - nu vil jeg gerne sidde i Hamborg havn med kæresten og få en kop kaffe. Man har et forhold, hvor man savner den anden kultur nogle gange”

– Studerende i DK

Dobbeltblikket bliver generelt beskrevet som en fordel, der øger den kulturelle forståelse. Det bliver ligeledes beskrevet som fordelagtigt, at man har mulighed for at identificere sig selv som tysk, dansk eller begge dele alt afhængigt af, hvad der er mest hensigtsmæssig i situationen. Omvendt oplever nogen, at også omverdenen har tendens til at karakterisere dem som ”tyskeren” i Danmark og ”danskeren” i Tyskland, hvilket ikke altid opfattes positivt.

7.2 Et foranderligt tilhørsforhold

Sydslesvigernes italesættelse af deres identitet som flydende handler ikke udelukkende om varierende identifikation i forhold til en stedslig kontekst. Det kom ligeledes til udtryk ved, at flere beskrev, hvordan deres fordeling imellem at være dansk og tysk varierer i forhold til tid, og hvilket sprog de taler til daglig. Når sydslesvigerne beskriver sig selv som værende tysk og dansk, er der dermed ikke altid tale om et 50/50 forhold. Flere beskrev sig selv som mere danske end tyske. Fordelingen opfattes heller ikke som statisk, men påvirkes af omgivelserne og forandrer sig igennem livet:

”Jeg har altid følt mig mere dansk end tysk, det har altid været en 60/40-fordeling (...) Jo længere tid, jeg opholder mig i Danmark, jo mere rykker grænsen sig. Nu er jeg måske 70% dansk og 30% tysk.”

– Ansat og bosat i DK

”Min personlige erfaring er, at min identitet er ret flydende og varierer efter, hvor meget jeg bruger det ene sprog, og hvor jeg bor. Jeg følte mig ikke som dansker i Flensborg, selvom jeg havde dansk pas og dansk familie. Men det at jeg nu taler meget lidt tysk, gør det svært for mig at sige, jeg er knyttet til Tyskland. Det er måske også derfor, jeg gerne vil tilbage. Geografi og sprog har indflydelse på min identitet.”

– Ansat og bosat i DK

For ovenstående sydslesvigere har en længerevarende tilværelse i Danmark dermed haft indflydelse på, i hvor høj grad de føler sig tyske og danske.

7.3 Identitet og uddannelse

Det danske uddannelsessystem i Sydslesvig spiller som beskrevet en særlig rolle for sydslesvigernes tilhørsforhold til Danmark. Flere fortæller, hvordan der i de danske skoler blev værnet om de danske værdier, særligt det danske sprog. De blev opdraget til: ”at tale dansk, når de er sammen”. Mange forholdt sig kritisk overfor dette krav om danskhed, da de anså det som ”kunstigt”:

”Jeg var meget kritisk omkring identitetsdiskursen: Hvad er du?, hvem er du?, hvor dansk er du?, hvor dansk skal du være for at retfærdiggøre, at du går på en dansk skole. Alt det, der kommer ind fra start af: vi taler dansk, når vi er sammen”

– Ansat og bosat i DK

”Især i gymnasiet og folkeskolen var jeg tit irriteret over, at man skulle være meget dansk. Det var tit et krav, at man skulle være meget dansk. Der var mange, der ikke var åbne over for, at man var tysk. Jeg syntes ikke, at jeg fik lov til at være mig selv. Men efterhånden har jeg en anden følelse, fordi jeg føler mig lidt mere tilknyttet til Danmark.”

– Studerende i DK

”Dengang virkede det lidt kunstigt, at det blev presset ind over en. Men når man kommer herop, giver det lidt mere mening.”

– Ansæt og bosat i DK

”Jeg kan godt forstå det, men dengang tænkte jeg, at det er ikke det, jeg er.”

– Studerende i DK

Som ovenstående udtalelser afspejler, ses der dog en tendens til, at tilflytningen til Danmark skaber en forståelse og taknemlighed for den danskhed, der før føltes som fremmed eller kunstig. I samme tråd fortæller nogen, hvordan uddannelsen på en dansk skole har gjort skiftet til Danmark lettere og som tidligere beskrevet mere ”naturligt”. Dermed ikke sagt, at skiftet fra Sydslesvig til Danmark er problemfrit for alle. Nogle oplever, at det tillærte danske sprog og danske værdier ikke stemmer helt overens med virkeligheden i Danmark. Det kommer eksempelvis til udtryk ved, at nogle universitetsstuderende oplever deres sprog som gammeldags i forhold til deres medstuderende, og at sydslesvigerne generelt erfarer, at mindretallet er mere nationalistisk end danskerne selv. Flere reflekterede derfor over karakteren af den danskhed, der undervises i i Sydslesvig:

”Man opfatter det her som keredansk. Et supplement, der er tabt. Det binder politikere og andre. Det er en illusion. Det her er ikke en mistet danskhed. Det er noget andet.”

– Ansæt i Sydslesvig

Samlet set er sydslesvigernes identitet dermed et komplekst forhold, der kan være svært at definere. De fleste føler sig som en blanding af dansk og tysk i mere eller mindre grad. Dette forhold varierer både i forhold til, hvor man befinder sig, i hvor lang tid og hvilket sprog man taler til daglig. Det danske mindretal i Sydslesvig identificerer dermed ikke sig selv som udelukkende danske, men i højere grad som "noget andet", der rummer både tysk, dansk og de særlige historiske omstændigheder, der karakteriserer Sydslesvig som region.

8. Virksomhedslederens oplevede værditilvækst

Som en del af undersøgelsen er danske virksomhedsledere blevet spurgt om deres oplevelse af at have ansat personer fra det danske mindretal. Der er blevet talt med i alt 6 virksomhedsledere fra små og store danske virksomheder og fra WiREG, der er samarbejdspartner for virksomheder og kommuner med hensyn til erhvervsfremmende tiltag, regional udvikling og innovation.

På mange måder bekræfter deres udsagn det, som sydslesvigerne for manges vedkommende selv oplever: at det især er den sproglige dimension, der gør dem meget attraktive og særlige på det danske arbejdsmarked. Arbejdsgiverne bekræfter, at sydslesvigerne har nogle særligt gode sprogkompetencer og evner til at skifte frem og tilbage mellem sprog:

”I forhold til en ”almindelig dansker” så har sydslesvigeren jo et helt ubesværet, direkte og følt tysk. En dybere forståelse og med en højere naturlighed i hverdagspraksis. Det kan man ikke opnå gennem sproglige studier eller de fineste skoler. Og det giver en helt anden professionel fremtræden”
– Virksomhedsleder

Derudover nævner nogle arbejdsgivere også, at sydslesvigerne har et særligt ”dobbeltblik” og en kulturel forståelsesevne. Dette er også noget, sydslesvigerne selv nævner som noget, der gør dem særlige, og som enkelte virksomhedsledere altså bekræfter. Det fremhæves i den sammenhæng, at sydslesvigerne kan skifte mellem tysk og dansk, både hvad angår det rent sproglige, men også den del af kommunikationen der handler om form, tilgang, holdning og arbejdskultur.

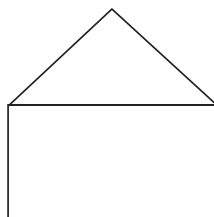
”Vi har masser af eksempler på, at man ikke bare kan oversætte ord og sætninger direkte fra dansk til tysk og omvendt. Noget der volder danske ledere problemer i forhold til ledelse af medarbejdere fra Tyskland, er fx, at lederen siger til medarbejderen: Kunne du se lidt nærmere på den sag? Lederen mener, at medarbejderen skal gøre et eller andet med det samme, men den tyske medarbejder hører det som et spørgsmål...”
– Virksomhedsleder

Enkelte virksomhedsledere giver udtryk for, at de også ser en vellykket kombination af det danske og det tyske ved en særlig prisværdig og pligtopfyldende arbejdsmoral hos personer opvokset i Sydslesvig og det nordtyske område i det hele taget.

“Jeg oplever, at der fra det nordtyske kommer medarbejdere med en anden holdning end den typisk danske. Folk med mere respekt for arbejdet, for ordentlighed, for at møde præcist kl. 8, hvis det er aftalen. Vi danskere er noget mere nonchalant og afslappede.

Også på den dårlige måde.”

– Virksomhedsleder

Derudover skal det også fremhæves, at flere virksomhedsledere betoner, at de ikke lægger særligt mærke til at have ansatte fra det danske mindretal, da disse på mange måder falder godt ind på både en dansk og en tysk arbejdsplads. Flere virksomheder understreger også, at de ikke som sådan holder øje med, hvor folk kommer fra endsige registrerer noget sådan.

Dette er muligvis en særskilt værdi, der også kommer fint til udtryk i interview med en af virksomhedslederne:

”Du skal huske, at for mig og vores virksomheder hernede, så er det der med grænse noget, hvor lovgivning og skatteforhold ændrer sig, men andet er det ikke.”

– Virksomhedsleder

9. Metodeafsnit

Rapporten er resultatet af en undersøgelse baseret på flere forskellige metodiske tilgange.

Der er således både en triangulering af følgende:

- Registeranalyse på SU-registeroplysninger og Danmarks Statistiks registre under forskerservice
- Spørgeskemaundersøgelse blandt sydslesvigere i Danmark og i Sydslesvig
- Fokusgruppeinterviews
- Personinterviews med privatpersoner med sydslesvigsk baggrund boende i enten Danmark eller Sydslesvig
- Personinterviews med virksomhedsledere af virksomheder og arbejdspladser i Tyskland generelt og Sydslesvig i særdeleshed, Sønderjylland eller danske virksomheder i øvrigt med væsentlig forretningsmæssigt engagement i Tyskland

Et sådant "mixed methods-set up" er en stor fordel for en undersøgelse af denne karakter, da det giver mulighed for at belyse et emne fra mange forskellige vinkler og belyse samme vinkel med forskellige metoder. Dermed kan man sige, at de mange tilgange komplementerer hinanden, fordi de kan belyse forskellige problemstillinger. Samtidig validerer de også hinanden, fordi den samme konklusion kan genfindes med forskellige metodiske tilgange. Dette giver alt i alt et stærkt metodisk design, der gør, at konklusionerne i rapporten er robuste.

De forskellige metodiske analyser blev udført hver for sig og til sidst samlet i denne rapport. De vil nedenfor hver for sig blive beskrevet.

9.1 Analyse af registerdata

De grundlæggende resultater i rapporten er resultat af en registeranalyse af de 835 sydslesvigere, som mellem 2009 og 2015 tog en uddannelse i Danmark. Ministeriet for Uddannelse og Forskning har stillet relevante data for SU til rådighed for projektet, der er gennemført via Danmarks Statistiks forskerordning, hvor registre vedr. uddannelse, ledighed, indkomst og erhverv mv. er sammenkørt. Alle datatræk fra registre er foretaget maj-juni 2016.

Kortlægningen baserer sig på oplysninger om personer, der har søgt og er tilkendt dansk uddannelsesstøtte (SU) gennem reglerne om ligestilling med danske statsborgere af medlemmer fra det danske mindretal. Det er således kun sydslesvigere, som enten har taget en erhvervs- eller videregående uddannelse, som er medtaget. Gruppen af personer, der opnår ligestilling i SU-mæssig sammenhæng, er ikke 100 % identisk med gruppen af elever fra de danske skoler i Sydslesvig, som efterfølgende tager uddannelse i Danmark. Dette kommer sig af, at man fx ikke er blevet anerkendt i sin ligestillings sag, at man har dansk statsborgerskab eller har valgt ikke at modtage stipendier og hermed ikke fremgår af statistikken; eller at man ikke har gået på en af de danske skoler i Sydslesvig, men alligevel opnået ligestilling. Som sydslesviger har man kunnet søge om SU siden 1976, men først

i det nye årtusinde vælger flere at gennemføre deres uddannelse i Danmark, specielt fra 2006 og frem, hvorfor man i mange tilfælde ikke vil kunne skelne sydslesvigere fra andre studerende med tysk statsborgerskab. Ydermere begrænses data af det faktum, at kun sydslesvigere, som har fuldført deres uddannelse, er medtaget.

I analysen sammenlignes sydslesvigerne blandt andet med internationale studerende, som kommer til Danmark for at uddanne sig. I nærværende opgørelser bestemmes det om en studerende er international ved at anvende Uddannelses- og Forskningsministeriets definition herfor. I kort form er en international studerende i denne definition en person, der er kommet til Danmark inden for et år, før et studie påbegyndes, og som ikke tidligere har gennemført en ungdomsuddannelse i Danmark. Ud over skelnen mellem dimittender fra Sydslesvig og internationale dimittender, da er danske dimittender også delt op i henholdsvis danske dimittender fra Sydjylland og dimittender fra det øvrige Danmark. Denne opdeling er lavet, da der formodes en vis sammenlignelighed mellem personer fra Sydslesvig og personer fra Sydjylland.

Registerdata er alt andet lige den mest sikre datakilde, da der ikke er tvivl om rigtigheden af data. Det er dermed denne dataform, som ligger til grund for store dele af rapporten og især i værditilvækstanalysen. Samtidig er der dog store begrænsninger på, hvad man kan sige ud fra registerdata, da det kun er muligt at se på forhold som lønindkomst, påbegyndt og gennemført uddannelse og ledighed m.m., men ikke gå bag om disse forhold.

9.2 Spørgeskemaundersøgelse

For at underbygge registeranalysens resultater gennemførtes der i efteråret 2016 en spørgeskemaundersøgelse blandt sydslesvigerne. Udfordringen ved en undersøgelse af denne art er, at det på grund af manglende kontaktoplysninger ikke var muligt at invitere respondenter direkte til undersøgelsen via e-mail eller brev, som man normalt vil gøre i en sådan undersøgelse. Undersøgelsen foregik elektronisk.

For at eksponere undersøgelsen mest muligt og opnå så mange respondenter som muligt blev undersøgelsen delt på en række måder:

- Link til undersøgelsen på Sydslesvigsk Forenings Facebook-side
- Flyers med QR-kode om undersøgelsen blev uddelt på Dansk Centralbibliotek i Sydslesvig
- Besøg på Duborg-skolen i Flensborg, hvor undersøgelsen blev præsenteret for to gymnasieklasser og på lærerværelset med opfordring om at svare på spørgeskemaet
- Besøg på Dansk Centralbibliotek i Sydslesvig ved aftenarrangement, hvor gæster blev opfordret til at svare på spørgeskemaet og en interviewer hjalp især ældre gæster med at besvare på spørgeskemaet elektronisk
- Gammel elev netværket "Duborg-samfundet"
- Personlige netværk

Der er indkommet i alt 286 besvarelser på spørgeskemaundersøgelsen, hvilket undersøgelsens karakter taget i betragtning, må betegnes som yderst tilfredsstillende. Det har givet et solidt datagrundlag.

Der er dog visse usikkerheder omkring repræsentativiteten af dette data, da det ikke er muligt at sammenligne med et befolkningsregister. Modsat mange andre undersøgelser har vi således ikke adgang til populationsdata, som man kan vurdere repræsentativiteten i forhold til, ligesom man derfor heller ikke kan veje sig ud af eventuelle skævheder i data. Særligt kunne man frygte, at eksponeringen af undersøgelsen via Facebook har skævvredet respondenterne i retningen af, at respondenterne har en lav gennemsnitsalder.

9.3 Kvalitative personinterviews

De kvalitative enkeltinterviews blev gennemført i efteråret 2016. Der er i alt gennemført **20 personinterviews med privatpersoner** med sydslesvigsk baggrund. Herunder 5 personer med bopæl og arbejde i Sydslesvig, 7 gymnasieelever, 6 personer med bopæl og arbejde i Danmark samt 2 studerende i Danmark. Herudover er der gennemført i alt **6 interviews og samtaler med virksomhedsledere**.

Metoden er særdeles velegnet til at identificere holdninger, oplevelser, meninger og blotlægge forståelser og værdier og har således bidraget med en nuancering af de kvantitative fund, og en mulighed for at gå bagom de statistiske fordelinger i register- og spørgeskemaanalysen. De kvalitative interviews giver således "kød og blod" på de kvantitative fund.

Interviewene blev gennemført i perioden fra den 5. oktober til den 13. december 2016. Interviewene er gennemført som en blanding af fysiske og telefoniske interviews og er geografisk fordelt mellem Flensborg og København og omegn. De fleste af interviewene varede i omegnen af 30 minutter. Dog med stor forskel så det korteste varede 5 minutter, og flere lange varede mere end 60 minutter.

9.4 Kvalitative fokusgruppeinterview

Der blev gennemført **to fokusgruppeinterview** i begyndelsen af november 2016 i København.

Et fokusgruppeinterview kan ligesom kvalitative personinterviews bidrage med at identificere holdninger, oplevelser, meninger og blotlægge forståelser og værdier. Der er dog stor forskel på situationen i et kvalitativt personinterview, hvor interviewer og deltager sidder alene sammen, og et fokusgruppeinterview hvor 6-7 deltagere sidder sammen, og intervieweren i stedet har en mere tilbagetrukket rolle som moderator. I fokusgruppeinterview udnytter man gruppedynamik til at få belyst forhold og værdier, som den enkelte deltager ikke nødvendigvis er sig bevidst før en samtale om emnet. Fokusgruppeinterviewene er derfor også udført for at undersøge, om andre oplevelser og værdier er i spil, når sydslesvigere taler med hinanden, end når de taler med en interviewer. Det viste sig også, at der

netop kom flere oplevelser, holdninger og fortolkninger i spil, end de enkelte personinterviews havde afsløret. Desuden bekræftede de samtidig mange af de fundne tematikker og oplevelser. I rapporten er der ikke skelnet mellem citater fra fokusgruppeinterviews og fra enkeltinterviews. Dels fordi de supplerer hinanden og ikke repræsenterer modstridende fund, dels af hensyn til at sikre størst mulig anonymitet for de involverede.

Fokusgrupperne havde henholdsvis 6 og 7 deltagere, som var blevet inviteret gennem spørgeskemaundersøgelsen og Grænseforeningens nyhedsmail. Interviewene blev udført i Moos-Bjerre og Langes lokaler på Vartov i København K og varede cirka to timer. Deltagerne var forskellige med hensyn til uddannelsesbaggrund, alder, beskæftigelse og køn.